

de'sic

עריכה עברית : איתן צ'מריאן /

בימינו אין חילום אצלנו :
איתן צ'מריאן /

הגוף

...
בוא שאל את מי שאתה יודע
איתן צ'מריאן /

...
איתן צ'מריאן /

...
איתן צ'מריאן /

נתן איתן צ'מריאן

קובץ חברים, 4 בנובמבר, 1972, עמ' 17

אלישע שומרון נולד ב-5 ביולי 1916 בהיו-צ'בא אשר בהונגריה.
ב-1931 נכנס לתנועת השומר הצעיר בפישקולץ והפך במהרה לאחד מפעילי הקו.
לאחר מזאת עבר לעבוד בבודפשט והיה פעיל בקן המקומי.
כשהתנועה הפכה להיות בלתי ליגאלית נעצר וגורש מבודפשט.
עלה ארצה בשנת 1938 ושהה כשנה בקבוץ „לשחרור“ (רמת השופט).
ב-1939 עבר לקבוץ ג' בראשון לציון וכאן הצטרפה אליו טובה בסוף שנת 1939.
צמוד למחרטה, פעיל בתחומי עשיה רבים, איש האמרה השנונה.
בשנת חייו האחרונה גברו מכאוביו.
ב-14 לחודש נובמבר שנת 1971 — הובלנו אותו למנוחות.

טובה : הכרתי את אלישע במחנה קיץ — הוא היה בן 19, אני בת 15. אלישע נראה לי שונה מיתר הבנים למרות היותו נער עובד, היה שייך לחבורת ה"אינטליגנטים". אלישע עבד בגיל צעיר, למרות זה הספיק ללמוד הרבה, ובעיקר עשה עלי רושם, שהיה בין המעטים אשר דיברו עברית. אינני יודעת כיצד הגיע לקריאה ודיבור, כי היה מבית מתבולל ואת השפה רכש בכחות עצמו.

הוא היה נער רציני, עצור וקצת מתוח. שנה אחרי מחנה הקיץ בא לבודפסט מהעירה שלו. בגדוד היה בין החברים המרכזיים — ובהכשרה היה האקונום הראשון. אני זוכרת כמה צרות היו לו. להכשרה לא היה אף פעם מספיק כסף והוא למעשה היה גם גזבר גם מרכז קניות, גם "שנורר" ראשי. חלק מהחברה היו תלמידים או מתלמידים — מעטים הרויחו כסף ממש. פעם הוא השיג חבית דג מלוח וכמה פחי ריבה — וזה היה התפריט היום יומי, להמון זמן. אחר כך התחיל לעבוד בנפחות של עגלות — חשבנו שזה מה שנחוץ בקיבוץ. בוקר בוקר היה אלישע שורק לי, הולכים יחד עד למקום עבודתו — כ-1/2 שעה, ומשם המשכתי בחשמלית למשתלה, איפה שעבדתי — וכך גם בחזרה. פעמים חכיתי לפני הנפחיה והסתכלתי בעבודתם, איך אלישע עובד עם שני "בריונים גויים", מרקעים בפטישים את הברזל הלוהט. הרבה שנים היינו חברים. בהתחלה הוא התיחס אלי כאל ילדונת (וזה אמנם היה נכון) ואני הערצתי אותו.

את הסיפור איך ההכשרה פוזרה והתנועה הפכה לבלתי ליגאלית, סיפרנו לכם לא פעם — איך אלישע הושם תחת פיקוח משטרתי וגורש מבודפסט לכפר שלו, ולמרות האיסור

היה בא מדי פעם, לבודפסט, או אני נסעתי להיו-צבה. היה לי מעניין להכיר את הבית של אלישע. 5 אחיות אשר דאגו אחת לשניה, חיו בשוונפות ביניהם, חילקו את עבודת הבית וכמובן דאגו לאחות הקטנה. שאז היתה כבר בת 12. לא פלא שאלישע היה רגיל מגיל צעיר למשק בית. היחסים שלו עם האחיות שלו היו מאד יפים, למרות שהן היו מאוד רחוקות ממנו בהשקפותיהם. הן גם לא כל כך שמחו שהוא ציוני ומתכוון לעזוב אותן — בזמנים ההם להיות ציוני היה מסוכן כמו להיות קומוניסט. לא פעם חפשה אותו המשטרה — ובאמת לא היו לו חיים שמחים — לא בילדות ולא בנעורים. בכל התקופה הזאת, הפגישות שלנו בבודפסט היו מסוכנות בשבילו.

הוא עלה בין הראשונים ארצה מהגדוד שלו — כי בגלל חוסר אזרחות הונגרית וכו' עמדו לגרש אותו מהונגריה.

הירצ'בה

חלפו קרוב לשנתיים עד שגם אני הגעתי ארצה. מצאתי כאן אלישע שונה לגמרי. נעשה „צבר“ לכל דבר אחרי שעבר מקיבוץ „לשחרור“ לקיבוץ ג'.

איתן : למה הוא עבר ?

טובה : בהתחלה הלך לקיבוץ ההונגרי עד שהקיבוץ שלו (אנחנו קבוץ ג' הונגרי) נגיע. שם לא מצא את מקומו. לא פעם ביקר בראשון, התרשם מהחברה בקבוץ ג' — הסיכויים לעליית הגרעין שלנו היו מעורפלים וכך עבר לקבוץ ג'.

היתה לי הרגשה שהנו צבר יותר מהצברים. כל דבר לקח מאוד ברצינות. אני נשארתי כאילו מאחור והיתה לנו תקופה קשה — כמו בכל משפחה יש גם משברים, אך הקשרים שלנו היו משהו הרבה יותר מאשר קשר של משפחה. אנחנו צמחנו ביחד, אפילו אם לא תמיד באותו מסלול או קצב, היינו יחד מילדות, יחד עברו עלינו ובנו הרבה שינויים, חוויות. כאילו האחד הופך להיות חלק מהשני. לא פעם חשבתי בתקופת מחלתו של אלישע שזה נותן לי אפשרות להבין כל כך את כל מחשבתו — אפילו שלא היתה לו היכולת לבטא את רצונו.

איתן : בקשר לילדות של אלישע, הקושי הכלכלי, זה הזכיר לי : — כשהייתי בא לחדר יחף עם אצבעות פצועות, או כשהייתי מאבד את הסנדלים, הוא תמיד אמר לי : — „כשאני הייתי קטן לא היו לי נעליים, אני לא מסכים שאתה תלך בלי נעליים“.

כשהוא היה מספר לי איך הוא הלך יחף בשלג, מרחק של 3 ק"מ עם מעיל ישן — עד שהצלחתי לתפוס מה זה לסבול מחסור — היו אלה דברים שמאד הרשימו אותי מתוך זכרונות הילדות שלו.

טובה : ולמרות כל זה אנחנו — אתם — הכרנו את אלישע שיצר אווירה שמחה עם ההומור המיוחד שלו...

איתן : איך את מסבירה את זה שבקבוץ הוא נעשה שמח ? ז.א. שדוקא בגיל יותר מאוחר הוא חזר לשמחת נעורים ?

טובה : מאז שהוא היה בארץ. הסביבה בהונגריה היתה קשה מאד — אווירה של אנטטישמיות. בעירה שלו היו מעט יהודים. בגדודי הנוער של ביה"ס היו הרבה פעמים תופעות אנטטישמיות. אלישע היה מאד רגיש וגם פחות מדי ידע לבטא כשהיה לו רע.

כי בסופו של דבר היה מאוד סגור, וזה שהוא לא אמר לכם אך אתם הרגשתם מה הוא חשב, מעיד על סגירותו. אני הייתי גלויה יותר. הוא שאף להיות בארץ וכאן מצא את מקומו. ואח"כ משפחה וילדים. מאד נהנה מהמשפחה מכם ומהקבוץ. אלישע תמיד היה בקורתי וזה החריף בשנים האחרונות אבל אף פעם לא שלל את הדרך הקיבוצית. תמיד היה שלם עם דרכו.

אילן: אני זוכר היו לו בטויים מפולפלים.

נורית: דרש המון...

טובה: פשוט לא יכול היה לסבול אם מישהו איננו 100% קיבוצניק.

נורית: רבות הרהרתי — כי יצא לי הרבה שנים להיות על ידו בתור חברת קבוץ ויכולתי להשוות את הדברים שנאמרו בחדר עם המציאות שפגשתי בקבוץ. באמת: — היו לו ביטויים חריפים מאד אך עצם זה שהוא לא הוריש לנו שום מרירות כלפי אנשים ושנאה לאנשים — זה מבטא את היחס שלו האמיתי אליהם. תמיד חשבתי לפני שהצטרפתי לקבוץ — איך אבנה את היחס שלי לאנשים בלי לבקר אותם מראש ולהתיחס לדברים כשיכים רק למקרה מסוים. גם אצלו, הוא בסה"כ מאד אהב חברה אך היה מאד ברוך.

טובה: לא פעם היו לנו ידידים שטרח בלי גבול להזמין לכבד ולדאוג להם. ואח"כ משלא נענה ביחס דומה, יכול היה להתעלם מהם לחלוטין. לא פעם חשבתי, בתקופה הקשה של המחלה — שאלו אותי איך אני מבינה מה הוא רוצה. לפעמים תנועת אצבע קטנה, האטוציאציות שהוא היה מרמז. אז גיליתי כמה שאני חיה אותו בכל הדברים הקטנים. איך מגיעים למזיגה כזאת מושלמת עם בן-אדם...

נורית: אני זוכרת שביקרנו בבלינסון לאחר שהוא התאושש אך לדבר לא יכול. היו לו כמה תנועות אופיניות עם היד ואת הבנת בדיוק מה הוא רוצה.

טובה: הבנתי לפעמים את המחשבות שלו ויכולתי לגשת אליו ולפי הבעת פניו להבין מה הוא רוצה לאמר.

אילן: לאחר שהוא התאושש והתחיל לעשות תנועות, נורא שמחתי. זה החזיר אותי פתאום לאלישע.

איתן : דברים שאלישע העניק לי בשפע — זו האהבה לטבע לנוף ולקבוץ. היינו מטיילים יחד הרבה. כמעט כל שבת. זו היתה ממש מסורת. היינו הולכים מסביב לכל האדמות שלנו ואלישע היה מאד גאה.

נורית : בשבילך הוא היה אחר לגמרי, כי אני דוקא את הצד הזה לא הכרתי.

טובה : אני חושבת שאתם בכלל לא יודעים כמה שהוא דאג לכם. לנורית — אף פעם הוא לא סיפר שהוא דואג בקשר אליה.

איתן : זה היה טוב.

נורית : אני דוקא הערכתי את זה. יש דברים שצריך לעבור אותם וההורים לא יכולים לעזור. בתקופות הקשות מאד, הערכתי איזה הורים חכמים יש לי, שלא אומרים שום דבר וזה הוסיף לי המון שקט נפשי.

טובה : והתקופה שאיתן היה בצבא !

נורית : ובמלחמת ששת הימים טובה ואני דאגנו ודברנו בינינו אך איתו אי אפשר היה לדבר. — הוא היה מדוכא כמו אב שהגיע לגבול בו הוא לא יכול לעזור לבן שלו. ממש הרגשתי בשתיקתו. אני זוכרת שנורא פחדתי והוא שתק.

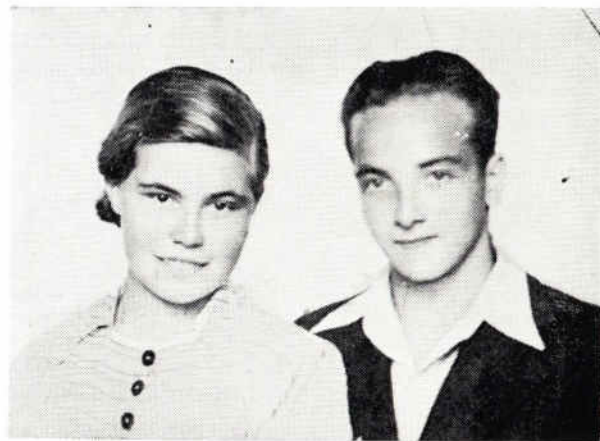
איתן : היה לו מאד קשה לבטא רגשות. כשחזרתי אחרי המלחמה אתן רצתן אלי בחבוקים ונשיקות, הוא נשאר מאחור, נורא נרגש, אך לא העיז לבטא זאת.

טובה : אחרי המלחמה, לפני שהגיע סוף סוף מכתב ממך, ואלישע יצא לחפש בבתי חולים פצועים, אז רוזי אמרה כי בפעם הראשונה ראתה את אלישע בוכה.

נורית : הוא לא אמר שום דבר אך כשהגיע אל רוזי אמר לה : — „באתי לחפש את איתן” — ובכה.

טובה : ירדתי לאומן עם המכתב הטוב ושנינו עמדנו נרגשים... עם דמעות בגרון... היתה לו אהבה ללמודים. בגיל מאוחר הלך ללמוד מטלורגיה עם חברה צעירים והיה לו קשה מאד. גם ערבית הוא למד. היתה לו התענינות בערבים והוא התיידד אתם. בכל דבר לא הסתפק בשגרה. בכל תפקיד הכניס את כל מרצו ולבו ותמיד קבלתי את זה באהדה — אך כשאני הייתי בתפקיד הוא לא היה מרוצה מזה.

שנת 1935

איתן : היה אומר „גנות נוי בבית“...

נורית : אבל מאד העריך את העבודה שלך בגנות נוי. הוא אמר לי פעם : — אם הייתי בוחר מקצוע הייתי הולך לנוי.

טובה : הוא ממש נדבק בזה. כל האנשים שהיו באים בענייני גנות-נוי הכירו אותו כי הוביל אותם בגינות. היה בא לתערוכות, לסטורים. הכיר את כל שמות הצמחים.

כשהיה פעיל בבחירות נסעתי אתו כמה פעמים למעברת יוחנן והוא קשר קשרים לא רגילים עם האנשים האלה...

כל דבר שהתחיל עשה עם כל הנשמה. מצד אחד היה מאד ביקורתי כלפי אנשים ומצד שני שפע המון אהבה כלפי בני אדם... עד שלא אכזבו אותו, וזה היה די קל לאכזב אותו.

נורית : יצא לי למלא כמה תפקידים שגם הוא מלא בקבוץ והרבה דברננו על כך. מה שאני זוכרת מהיחס אל פניות האנשים, עם הביקורת שלו כלפי אנשים הוא מאד אהב לתת וכל הגישה הזו של „עם הפנים לחבר“ קדמה אצלו בהרבה את הקבוץ כולו. אהב את הנוחיות, הרווחה — מבלי להפריז בה. לא בצורה של דאגה לעצמך אתה. אלא מתוך הרגשה שחבר קבוץ צריך כך לחיות בזמננו.

טובה : הוא חשב שתפקידו לא רק לספק לחברים אלא גם לדאוג לכל אחד. אם זה בועדת תרבות שהביא לאנשים כרטיסים לחדר או בועדת שתוף.

נורית : יש אנשים הרואים את תפקידם כאחראים מטעם הקבוץ לדאוג שיוציאו מה שפחות, והוא ראה את עצמו כחייב לדאוג שחבר יקבל את המקסימום במסגרת התקציב של הקבוץ.

טובה : אז הוא סדר את הטלוויזיה במקלט ואת הצריפון של ועדת תרבות.

איתן : דאג שיהיו תכניות גם לח"ץ וגם לקבוץ ועל זה קצת נשבר בסוף.

טובה : בכל דבר דרש את המקסימום.

נורית : את ערבי „מכל-הבא-ליד“, הכניס לקבוץ ושבר בזה איזה קפאון שהיה לפני זה בחיי התרבות. היה לי ויכוח אתו בקשר לערבים אלו — הוא שמשך בכל החוטים ויזם את כל המרכיבים של הערב, התעקש גם להנחות ובוזה נכשל קצת כי זה קשה.

רטומי טיול

איתן : נוכחתי שמה שהוא מראה כלפי חוץ ומה שהוא מרגיש בפנים אלה שני דברים שונים. דוגמא טיפוסית : — היחס ליצור ה"נחמד" הזה (מופז) — תמיד כאילו סלד ממנה אך פעם תפסתי אותו אוסף לה שיירים ומאכיל אותה. הוא אמר — "עד שטובה תבוא אולי היא תהיה רעבה".

טובה : לא פעם תפסתי אותו שהוא מלטף אותה ולא ראה שאני מסתכלת...

איתן : או לכסות את המשתלה ; תמיד היו טרוניות על "גנות נוי בבית", על האבזורים המסתובבים בבית אבל כ"כ דאג תמיד לסגור את החלונות במשתלה. אני תפסתי את זה בגיל יותר מבוגר. כשהייתי קטן התרשמתי יותר מהצד הביקורתי שלו, מבלי שהוא יאמר, רק לפי הבעת פניו. רק בשנים האחרונות הבנתי את הפנים הרגיש והאכפתי שלו.

נורית : היה מאד רגיש לבקורת — כשהייתי בהריון וה"קרסט" שלו לא מצא-חן בעיני, אמרתי לו שהוא מלוח מדי — הזכיר לי את זה עוד המון זמן. אם משהו שהוא עשה לא מצא חן בעיני — הוא לא יכול היה לקבל את זה. כמו כן היתה זו הרגשה כזו שהוא הדואג לכל ורק הוא יכול לעשות הכל בבית.

איתן : היה עושה טרקטורים נהדרים מכל מיני חלקים שהרכיב. כשאדר נולד בא כל פעם ושאל : — נו כבר אפשר לעשות לו אוטו ?

טובה : במבט לעבר — אלישע היה לא בריא זה זמן רב. כאבי הגב הציקו לו והוא לא הסכים לומר על זה דבר. היה לו כח סבל, ולא בטא כאביו כלפי חוץ. היה תמיד כפי שהוא קרא "עקר בית" וכשהרגיש לא טוב והצעתי לו תה לא רצה ואח"כ קם ועשה תה לעצמו. ואמר : "כל עוד אני יכול ללכת אעשה לעצמי" — כל כך לא אהב שיטפלו בו.

נורית : אני זוכרת שאת אמרת כשהוא היה בבית חולים שזה כ"כ לא מתאים לאלישע שיטפלו בו. ובאמת לא יכול היה לשאת זאת.

טובה : כאשר הרגיש רע מאד, הסימן הכי ברור היה שלא קם בשבת בבוקר לעבוד בגינה ולעשות את הקפה. זכורה לי התמונה כיצד עשב את הגינה והלך על הברכים כי לא יכול כבר אחרת.

בסוף אמר — זה באמת כבר קשה לי, זה לא הולך. נורא חשובה היתה לו הגינה. כל צמח יפה רצה שיהיה בגינה שלנו. היו לנו אפילו ויכוחים מקצועיים על הגינה... והיו

גם ויכוחים על חנוך ילדים. היתה תקופה שהוא אמר: — טוב, תעשי מה שאת רוצה אני מרים ידיים... אפשר להגיד שבכל השטחים בשנים האחרונות הגענו לאושר. וזה דבר המורכב מכל מיני דברים: — איתן חזר מן הצבא, נורית התחתנה, ואלישע חיבב את אורי, נולדו נכרים...

טובה: אתם ודאי זוכרים את הטיולים שעשינו כל שנה. טיילנו המון בארץ ואלישע כ"כ אהב את הנוף והארץ. אחרי המלחמה היינו לפחות 8 פעמים בירושלים. עם כל המגבלות שלו — שום דבר לא מנע ממנו, אין מקום שלא היינו שם. עוד דבר — אלישע אהב מאד את מקום עבודתו.

איתן: הוא כל כך היה גאה לספר כל דבר שקרה באמן.

אילן: אני זוכר שבת"א תמיד היה מסתכל על מכשירי מסגרות.

טובה: תמיד היה מספר על אומן והמתרחש שם. אך יכול להיות שבתקופה האחרונה סבל שם. הוא לא עשה את עבודתו רק מתוך חובה; אלא הערה את נשמתו בכל דבר.

איתן: הזכרת את הטיולים השנתיים שלנו. זוהי נקודת אור כזאת שאני מחכה ליום שאוכל לעשות את זה עם הבן שלי. מכאן נראית לי דמות קצת שונה של אלישע. אז הוא היה הופך לאדם אחר. אני זוכר ביער משמר העמק, ישבנו 3 הבנים והתחלנו לספר בדיחות גסות כמו 3 חברים בבית ספר.

אילן: אני זוכר שהוא אמר לי שהולכים בפסח לטיול. התפלאתי קצת איך קפץ מסלע לסלע.

נורית: אלה צוקים קשים מאד לירידה!

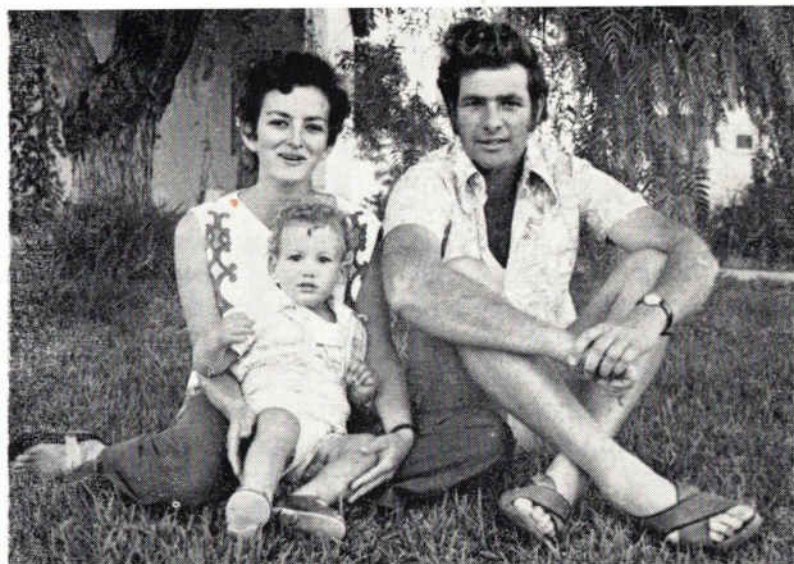
אילן: באכזיב עשינו פעם נופש... היינו הולכים יחד על החוף ודברנו (דברתם) על כל מיני נושאים מעניינים...

טיילנו בלילה שם והוא ספר על הגשר.

טובה: עם נורית נסענו כשהיית קטנה מאד לפני שאלה הופיעו...

כאן הפסקנו את שיחתנו — יכולנו עוד ועוד להעלות זכרונות. והרי כל מה שסיפרנו וכל שיכולנו עוד לספר — לא מסוגל לבטא את אהבתנו אליו — ואת אהבתו אלינו.

הבנים והנכדים

...היתה בו איזו רצינות שהפכה אותו למדריך.

את אלישע הכרתי סמוך לכניסתי לתנועת השומר הצעיר. הייתי ילדה קטנה והוא היה המדריך שלי. למרות שהוא עצמו לא היה בוגר בהרבה מהניכיו, היתה בו איזו רצינות שהפכה אותו למדריך. באותם הימים, הקן השומרי היה עוד ליגאלי מבחינת השלטונות אך ההורים התנגדו שילדיהם יהיו חברי השומר הצעיר „הקומוניסטי“. יצאנו ממשפחות עם מסורת יהודית אורטודוקסית, אך נדמה לי שלאלי (כך קראנו לו) היה בית עם השקפות מתקדמות, בית עם הרבה בנות, הוא היה בן יחיד בין 5 בנות, עד כמה שאני זוכרת והוא היה חופשי לעשות כרצונו. היה הרוח החיה של הקן והוא עשה הרבה נפשות לתנועה, כי לא חסך מאמצים להסביר להורים את חשיבות הציונות בשביל היהודים ולהתיר לילדיהם השתתפות בתנועה.

עיקר הפעילות של התנועה באותם הימים הסתכם בלימוד עבדית, מרכסיום שפינוזה, קריאת ספרים בצוותא על יסודות הציונות, בורוכוב וכו' — הרקת קופסאות של הקק"ל, מכירת שקלים, קישוט הקן וטיולים וצופיות... אלי היה הרוח החיה והמארגן של כל הפעילויות הללו בקן של עירי. אך עיקר כוחו היה בטיולים שלא החמצנו אף שבוע ובקיץ וחורף יצאנו להרים, לאגמים ולמדנו ממנו את יסודות וסודות הצופיות והנאות שבחיק הטבע. הוא אמנם היה המדריך אך הכי שובב בינינו — ותמיד היה שמח.

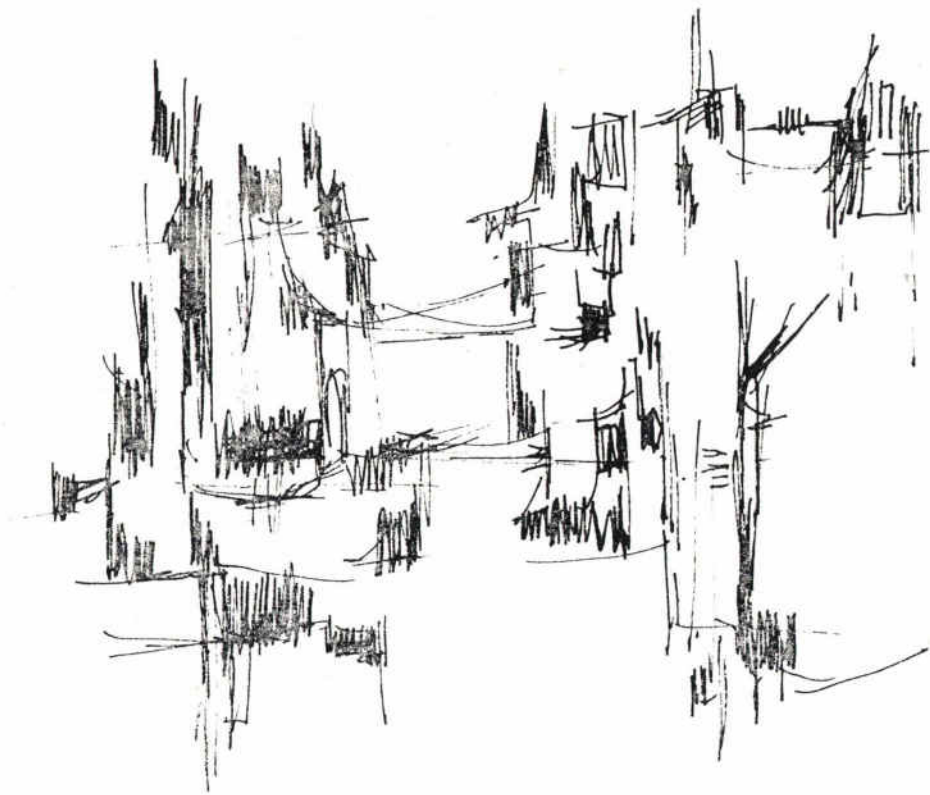
כשבגרנו נפרדו דרכינו. התנועה ירדה למחתרת וכל אחד הלך לפי דרכו ושכבת גילו. אני יצאתי להכשרה ואלי עלה ארצה. הקשר לא נותק, אך נפגשנו מעט. אך אלי של אותם הימים לא ימוש מזכרוני.

יהיה זכרו ברוך.

נעמי זיו
(עין דור)

מחנה תנועה בהרי הקרפטים

בודפשט

אדם המתיחס ברצינות למעשיו

פגישותי אם אלי היו מעטות וקצרות. באתי לתנועה במשקולץ ב-1935 כאשר כבר עזב את העיר ועבר לבודפשט.

כבר בימים הראשונים של שהותי בקן ידעתי שיש אחד ושמו אלי שרייבר אשר עזב את העיר ואת הקן המקומי וכל החברים מרגישים בחסרונו. ציפיתי לפגישה אתו. כעבור כמה חודשים יצאתי למושבת הקיץ ולאחריה גם אני נשארתי בבודפשט. כאשר נפגשנו התיידדנו מיד. עשה עלי רושם של בחור שמח בעל הומור טוב יחד עם זאת אדם המתיחס ברצינות למעשיו ולדרך בה בחר ומשתדל ללמוד ביסודיות כל דבר אשר קיבל על עצמו לבצע, בטרם יגש לביצוע.

שוב נפרדו דרכינו. הוא יצא לפלוגת ההכשרה הראשונה של קבוץ ג'. דאגנו לגורלו, כאשר המשטר ההונגרי התחיל להכביד ביתר שאת עלו על היהודים ובפרט על יהודים שאינם אזרחי הארץ.

אלי אשר היה מחוסר אזרחות הונגרית, ספק אם היה אזרח פולני ונוסף לכל זה חבר השומר הצעיר, נרדף במיוחד. חייב היה כל שלושה חודשים להגיש בקשה לחידוש שהותו בארץ, ובכל פעם הודגש שזאת הפעם האחרונה. למרות כל זה לא איבד משלוותו.

אלי עלה ארצה ב-1938 עם הסרטיפיקט הראשון שקיבלנו באותה תקופה והתארח בקבוץ ארצישראלי ג' היום חצור. אני הגעתי ארצה בסוף 1939 ומיד ידענו שאלי לא מצטרף לגרעין, כי הקבוץ בו התארח נהפך לביתו. עם הצטרפותה של טובה בנו בו את ביתם. יחד עם טובה ניצלו כל הזדמנות לבקרנו בדן. כאשר היו בחופשה או בטיול בגליל, בכל פגישותינו הקצרות נהניתי שוב מהרוח הטובה והרעננות אשר הביא איתו. הרגשתי שהוא מאושר בביתו ובקרב משפחתו.

על מחלתו שמענו רק בשלביה האחרונים. קיוונו יחד עם כל ידידי שרצון החיים שבו יעצור לו להתגבר... אבל המחלה הכריעה אותו...

אבד לנו ידיד אשר כל מי שהכירו ידע לאהבו.

יקא זכרו ברוך.

זאב

קבוץ דן

היה תמיד עליו ושמח

את אלישע פגשתי לראשונה ב-1934 במחנה קיץ אשר בהרי המטרה. אלישע התייתם בגיל צעיר מאב ואם, אבל כל זה לא פגע במצב רוחו. היה תמיד עליו ושמח; שופע חיים והצחוק לא מש משפתיו.

כך הוא נשאר בזכרוני עד היום. בחורף אותה שנה השתקע בבודפשט וקיים את עצמו. דבר שהיה בימים ההם קשה מאד.

אלישע אף פעם לא התאונן על הקושי שבפרנסותיו, וידע תמיד בקלות להבליג על הכל. בראש דאגותיו היו עניני התנועה שלה הקדיש את רוב זמנו.

אלישע עלה ארצה ב-1938 שנה אחת קדם עליית הגרעין שאליו הוא השתייך, כי עמד בסכנת גירוש מהונגריה בגלל חסך נתינות הונגרית. באותה תקופה התחילה ממשלת הונגריה בגירוש יהודים נטולי אזרחות.

האסון בא כחטף עלינו. עד היום קשה להאמיין שהכל נגמר, שלא נשמע את צחוקו הערב והתבדחיותיו.

אלישע הלך מאתנו בלי שוב בדמי ימיו.
נזכור אותו לעד.

מירה רן
קבוץ דן

בהרי בודה

נוף זה עצב סגנון פעליו

אלי הצטרף אל בוגרי קן השומר הצעיר „החרות” שבמשיקולץ עיר מכרות תעשייה ומסחר בצפון הונגריה, באיחור-מה, אך משבא, היה עד מהרה אחד המסורים והנאמנים — וללא ספק עבר את כולנו בפעלתנות.

לפעלתנותו לא נתלוותה כל נימה של אהבה עצמית, סיפוק אישי — כל אותם סימני היכר ברורים של פעלתנות נעורים. מזג נח, שקט ובטחון פנימי, עשיה עניינית, וכח התמדה — אלה הם התכונות שציינהו. אהבנוהו מן הרגע הראשון.

במרוצת הימים הקים חוג נערים במקום מגוריו — ספק כפר לשעבר, ספק פרבר של העיר התעשיתית המתפתחת. כדרך הטבע משך לאותו כיוון, בערכו טיולים רבים של הקן. במקום צפונה, אל תוך הבקעות והצוקים הגבוהים של הרי הבוק, החילונו לכוון דרכינו מזרחה, אל תוך השלוחות הנמוכות של מרגלות הבוק, חתוכות בפלגים, זרועות בחורשות ציוריות.

נוף זה היה כנראה מקור מזגו ואופיו הנח, נעים ההליכות, האנושי מאד. נוף זה עצב כנראה סגנון פעליו.

עד היום איני מבין, היאך הגיע אלי לקיבוץ חצור. למעשה גם לא חשוב לי. שמרתי אתו קשר, כל כמה שיכלתי, כי אהבתי אותו מאד. הייתי בטוח, שגם בביתו הקבוצי יהיה לחבריו אותו אלי; אחיעזר, ואחיסמך, פעיל ובא לקראתך תמיד ובנאמנות.

בשורת מותו היכתה אותי, אח נגדע ממני.

א פ ר א

מעברות 20.6.72

נער יפה, שערו בלונדי וסמוק לחיים.

חורף שנת 1932... אלישע, אלי דאז, מגיע מעיירתו לעיר הבריה, ודרכו הראשונה מובילה לקן השומרי. נער יפה, שערו בלונדי וסמוק לחיים. נחושה החלטתו להפך לחרט מקצועי, לפועל מתכת שהוא האציל במעמד הפועלים. קשה לו מאד, בלי משפחה, בלי כסף. קשה למצוא מקום עבודה שבו מוכנים ללמד נער יהודי מקצוע מכובד שכזה. אך אלי נצמד בעקשנות בלתי רגילה למטרתו זאת, נלחם תקופה ארוכה, אבל משיג את מבוקשו. שנה אחרי-כן הוא משתתף במשלחת של התנועה לוועידה העולמית בפופרד ובשנת 1936 הוא בין הראשונים המקימים את ההכשרה הראשונה וגם היחידה של קבוץ ג' בהונגריה. קבוץ ג' שכולו נשחק אחר-כך בשנות המלחמה ורק מעטים הצליחו במשך שנות המלחמה או אחריה להגיע ארצה. ההכשרה הזאת גם כן לא מאריכה ימים, כי המשטרה הפוליטית מתערבת ומפזרת אותה ומגרשת את חבריה בחזרה למקומותיהם. אלי נאלץ לחזור לעיירתו ועליו להתייצב יום יום בתחנת המשטרה. קשה לו להסתגל שוב לחיים בעיירה וגם המשטרה מטרידה אותו בלי הרף. לכן בהתחלת שנת 1938 משיגים לו סרטיפיקט ואלי עולה ארצה. אחד בין המעטים שזכו אז לכך. גם חברתו — טובה, נשארה בהונגריה ורק אחרי תקופה די ארוכה הם מצליחים להיפגש שוב בקבוץ ארצישראלי ג', שבו אלי מחליט לטוות את גורלו.

דרכינו נפרדו, אבל תמיד זכרנו את הקשר והידידות שהיתה ביני ובין משפחת שומרון. אין צורך להדגיש ולבטא את האבדה שאבדנו כולנו, כל ידידיו במותו.

לאה ברעם
(רמת השופט)

שנת 1934

משכים קום ולפני העבודה לומד עברית

הכרתי את אלישע בהיותי נער צעיר בקן השומרי והוא אז מבוגר ממני בשכבה. הוא עמד במרכז העשייה בקן שומרי תוסס.

דמות מיוחדת היה אלישע עברי.

בחור בן 17—16 עובד, מפרנס את משפחתו — אחיותיו שנשארו ללא הורים — לכן היה נוסע יום יום בבוקר השכם לעבודה מכפר קטן לעיר — בה למד מכניקה עדינה.

היה משכים לקום ולפני העבודה היה לומד עברית וגם ערבית ובערבים משתתף בחוגים שונים שאורגנו, עבור אנשי-רוח ועמלים, באוניברסיטה העממית.

הוא סחף גם אותנו ללימוד השפה ולתודעה מעמדית; כך מצטייר לפני כדמות אוטודידקט שמעמיס על עצמו אחריות ללא חשבונות יתרים.

עם עלייתו ארצה לא ראיתיו כמה שנים עד שלא הגעתי לנחלת-יהודה. היינו שכנים מספר שנים ומדי פעם לפעם נזדמנו יחד והוא כמו שהכרתי: מעוגן במקצועו, אחד מבוני המלאכה בקיבוצו שנהפכה לתעשייה, מעורה בחיי הקיבוץ תוך הזדהות עם קיבוצו.

שנים נקפו, הפגישות בינינו נהיו יותר ויותר רחוקות ומקריות, עקב הנסיבות, אבל הקרבה הנפשית לא נפגעה אליו.

בכאב לב מעורב בתדהמה שמעתי על הסתלקותו של אלישע בטרם עת. והוא ודאי המשיך לתרום מיכלתו וכח רצונו הבלתי נלאה לקיבוצו ולמשפחתו.

אזכור אותו כחבר קרוב וכרע נאמן.

הרטמן משה
קבוץ העוגן

טובה נחתומי: נדמה לי כי בהעלאת זכרו של אדם, יש משום טשטוש בין הממשות לדמיון. כשאני נזכרת באלישע, מופיעה דמותו לפני כל פעם. בהולכנו בחצר רואים אדם חושבים — זהו, ומגיעים לתחושת המציאות המרה — אדם זה איננו. הכרתי את אלישע ביומי הראשון בהגיעי ארצה. הוא בא לקחת אותנו מבית העולים מקרית שמואל. אני נזכרת באותו יום כיצד הוא שמח מאד לפגוש אנשים מהונגריה ולשמוע מה נעשה שם. קודם כל, התפלאתי מאד מידיעת השפה ההונגרית למרות שהוא לא דיבר בה במשך שנים רבות. אך הוא היה שורשי מאד בשפה, בגנונים, וכל מה שהיה קשור בעברו הוא, הרחוק או הקרוב. הוא העמיס אותנו על אוטו משא די רעוע, כשנכנסנו למחנה חצור עברנו תעלה או גשר, האוטו האיט מהלכו, הוא הזהיר אותנו ואנחנו פחדנו.

היה לילה כשהגענו לקיבוץ ועלינו על גבעה. מושגים רבים לא היו לנו, על קיבוץ, ותארנו לעצמנו — איזה מחנה צופי. רושם כזה עשה עלינו חדר אוכל עם ספסלים ושולחנות ארוכים — זה היה בשנת 1949, והוא בעצמו הגיש לנו ולא שכח לספר ששבעה זיתים שווים לביצה אחת, כי ביצים אין ועל חלב, גבינה ושמנת כדאי בינתיים לשכוח. בבא המשיח אולי נחזור לאותם המאכלים אותם היינו רגילים לאכול. בכלל היה לו יחס מיוחד לגסטרונומיה וזה לווה אותו כל חייו עד ימיו האחרונים. אספנו ביחד פטריות בחורף, הוא שמח שסוף סוף יש לו עם מי להכין גולש פטריות עם הרבה פפריקה בצל חריף כמו שזה צריך להיות. אלו הם הזכרונות הראשונים שלנו. פגשתי את אלישע בשנות חייו בקיבוץ בפעילויות רבות ושונות והחברים הנמצאים אתנו הערב לבטח יוסיפו לספר על פעולותיו.

לאה: בפגישות של הרב שיח לזכר חברים אני משתתפת מתוך דחף פנימי; רוצה אני לשוות לנגד עיני את הדמות שאני רוצה לזכור... ובצוותא הדבר ניתן יותר.

עכשיו יותר מתמיד אני יודעת לחערך ולכבד את אותם האנשים שבאופן מודע ומופגן מתנכרים ומתעלמים מהצורה האחרונה של האדם-החבר, הידיד ושומרים את הדמות, צורת האדם מהימים הטובים...

מהדהדים באזני הדברים של אלישע ז"ל ברב שיח לזכרה של רחל סלע. „היחסים בינינו היו על הצד הבהיר, גם הבקורת שהושמעה היתה בצד הבדיחות והחכמה ולא מהמרירות...”

אכן כאלה בדיוק היו היחסים בינינו, במשך השנים כשגרנו כשכנים, על הצד הבהיר...

במשך השנים לא יכלתי להצביע ולו פעם אחת על נוקשות מצדו. אפיינו אותו אהבה ומסירות לכל מה שעשה ואתו בא במגע. עדינותו באה לשיא ביטוי ביחסיו עם חותנתו, סלינה נוימן ז"ל. יתכן שרגישותי לנושא נובעת מהחשיבות הרבה שאני מייחסת ליחסים שבין צעירים למבוגרים או בנים להורים. מכל מקום יחסים שהתבטאו בעדינות רוח ואהבה, כפי שהתבטאו, יכול להעניק רק אדם בעל נפש יפה ורגישה...

ואכן כזה היה אלישע!

מדי פעם בבואי לבקרו על ערש דוי, שמחתי לראות שמוחזרת לו אותה מידת אהבה ומסירות שידע הוא להעניק לקרובים לו בסבלם ובעת צרתם.

צבי ב. גם אני הייתי שכן מספר שנים עם אלישע. צעדנו הרבה יחד. אנסה להעלות כמה קוי יסוד של אלישע כפי שהסתמנו לי. ראשית היתה תקופה שעבדנו משמרות לילה בבית נבללה בשנות 43—41. יצא לו לספר על עברו וכיצד הוא הגיע לקיבוצנו. ואז כבר ניתן היה להכיר בו את האיש האנטי ממסד מספר א' של קיבוצנו. צועק על אי צדק, מתריע נגד עוול ולא תמיד יכול היה לקבל שהחיים הם שורה ארוכה של פשרות ולא תמיד נתן להשליט את הדעה הנכונה בראש חוצות. הייתי אתו בפלוגות בבית גן, בגבולות וגם גרנו יחד שנים.

לשוחח אתו היה פשוט תענוג, חכמת חיים שופעת. מראש התייאש משני דברים והם — שהוא ידע להתבטא ערבית ושאני אדע לבטא הונגרית. סביב הרצון שלו לבטא נכונה ניב ערבי השקיע מאמצים על אנושיים. ובכל זאת יידע למצוא נתיב לאנשים רבים יהודים וערבים. התפלאנו כיצד אדם זה עם חזוניות נוקשה שדרש כל כך הרבה מחבריו הקרובים לו, ידע תורת השיח ושיג עם הרבה אנשים. עבדתי בבחירות בבאר שבע בזמן שהוא ריכז את הסניף שם, עשרות יהודים וערבים סיפרו על אלישע — כיצד הוא מתעניין בהם ובאמת, מתעניין, בא הביתה לראות, להרגיש ולנסות לעזור.

חכמת חיים שלו היתה מלווה תמיד עם משל פתגם... עם פתגם או משל שהיה עדיף על הרבה דיבורים, הערצתי את אהבתו לגינתו. גם בשנים שסבל מכאבי גב קשים לא זנח את הטיפול בגינה ועל ארבע היה זוחל לטפל בצמח ושתיל.

אלי: אני חושב שבדיוק כמו שאלישע פגש את טובה ביומה הראשון בבואה ארצה ולקיבוץ, יצא לי להיפגש עם אלישע מהיום הראשון שבא לקיבוץ ג' בראשון לציון. ברוב השנים שאנו בקיבוץ נפגשו דרכינו איך שהוא. בקופה הראשונה היה לי העונג

לקלוט אותו בעבודה, לפני שהלך לעבוד במקצוע המקורי שלו ובתקופה השניה היינו שכנים במשך שנים רבות יחד. היתה לו קליפה קשה מאד, אבל נדמה לי שכמו ברוב המקרים מתחת הקליפה הוא היה רך מאד.

הכרתי אותו באחת התקופות החשובות שלו. הציפיה לעלייתה של טובה ארצה ואח"כ בתקופה אחרי עלייתה שהיתה עצורה במחנה, היתה תקופה ארוכה במחנה צריפין, והוא היה הולך מדי פעם לשוחח אתה מאחורי הגדר ואח"כ היה משוחח אתי, כחבר בעבודה ושכן. חזיתי באחד מגלויי המסירות הנדירים. בדרך ההשוואה אני רואה כאן ביטוי האופי של ציניות וסרקזם כלפי חוץ ורגישות עצומה כלפי פנים לגבי מספר לא גדול של ידידים וקרובים. זה בלט גם בתקופה בה מלא תפקידים. בתקופות הארוכות שהוא לא מלא תפקיד ועמד מהצד היה קשה מאד לדובב אותו אבל כשהוא היה מקבל עליו משימה אזי כפי שסיפרה אלה היה מתמסר לה בלי גבול. כך בועדת תרבות ושאר התפקידים שהוא מלא.

דבר שלא ידוע לצבור הרחב, הוא חפש אוזן קשבת. היה קשה לגשת אליו וליצור קונטקט. אך במידה ונוצר היה זקוק לזה והיה מרבה לספר. אח"כ התכונה השניה שלו. שוב פעם קשור במסיבות וכל מה שהיה בו היא — בעל הבתיות שלו. למעשה הוא שהחזיק את הבית. היינו שכנים קרוב לחמש עשרה שנה. גרנו יחד בצריף השחור ע"י חדר האוכל. מאז שבאנו לחצור ועד שעברנו לקוטג, היינו חבורת שכנים — אלישע, אנחנו, לאה ושמואל. החבורה התפרדה עם בניית הקוטגים. אשר אפיין אותנו זו היכולת להיות קרובים עם שמירת מרחק.

אלה: עבדנו יהוד במלחמת העולם השניה במחנה צבאי בבית נבלה וגם בתקופה של מספר שנים היינו יחד בועדה לפעולה ערבית. זה היה מגע יומי הדוק מאוד, גם בעבודה וגם אחרי העבודה. עבדנו במחנה של יהודים וערבים וזה נתן אפשרות לפעולות משותפות בין שני העמים.

אלישע היה מאד פעיל, הקמנו ועד יהודי של הפועלים ובמקביל ועד של ערבים, והיינו נפגשים עם הערבים כל הזמן. (זה לא היה רצוי לאלה שניהלו את המחנה, האנגלים), אלישע קשר הרבה קשרים עם הערבים אתם עבד, בשבתות היינו מזמינים את הערבים מרמלה ובית נבללה ולוד ויפו שיבואו לבקר אותנו בקיבוץ בראשון. זה היה בשנים 1941—1943. ובחגים ביחוד בראשון למאי היו פעמים רבים משתתפים בחג, נואמים בערבית, ובהזדמנויות היו מביאים את הנשים והילדים.

ערבית היטב בעצם לא ידענו, עם הגברים היו לנו נושאים משותפים, פוליטיקה, עבודה. עם הנשים, פטפטנו על דא ועל הא. אבל אלישע מצא את הנתיב ללבותיהן. עם כבוד קל, בדיחה, ורוח טובה. התרשמתי מהפעילות המסורה שלו ללא שום גבול. נוסף לפועלים האלו היו קשרים עם מורים ערבים מבית דגון, יבנה ובשבת בבוקר היינו או יוצאים או מארחים ערבים בקיבוץ. היו לו רצון והכרה עמוקים ליצור גשר של הבנה ולמצוא אתם שפה משותפת. הוא היה מלא מרץ ונעים היה לשתף פעולה.

אלה זכרונותי מהתקופה שהייתי קרובה לאלישע. חבל שזו היסטוריה רחוקה.

טובה נחתומי: אדם העובד בחברה, רוצה בהערכת פעלו, לאחר שהשקיע שלושים שנה במפעל נאמר לעצמנו האמת המרה, כי לא זכה לה. עצם צורת החיים לא איפשרה הרציפות. לא פעם הפעילויות אשר שש לקראתן היו מפלט מסוים ממצב זה.

הזדמנתי אתו בשני תפקידים. צריך לזכור את המוצא של אלישע ולהתייחס לכך בצורה חיובית אבל ריאליסטית. היה נוח מאוד להעלב. היה פגיע ביותר. כל מלה קטנה שהיית מעיר, היתה כבר עילה לפגיעה אישית. הוא רצה לפעול בהשראת רעיונותיו המקוריים, ונכון הוא כי רבים מרעיונותיו לא תאמו מסלול החברה בה הוא חי. הוא שאף ליצור בפעילותו בועדת תרבות דברים חדשים. לא פשוט היה הדבר. נאבק על דמות קבלות השבת בקיבוץ, על בקבוק יין על השולחנות, על ארוחה מסודרת ונאה. על צביון חגיגי של ליל שבת. לא פעם זימן עשרות עובדי המטבח וחברי ועדת התרבות והתדיין על כל הפרטים.

או שרצה להקים חוג פוליטי, חוג מרכסיסטי — ואז הפך עולמות. לא פעם נחל אכזבות כשהציבור לא נענה לתביעותיו. הוא שאף ליותר ממה שיכול להשיג הן אוביקטיבית והן סוביקטיבית.

אותם הדברים אמורים גם בועדת שתוף. הוא הקדים את מהלך הציבור, שנים רבות ברצותו להנהיג נורמות חברתיות לצריכה. דבר אשר הקיבוץ הצביע עליהן רק זה עתה, לפני שנה. לא היה מרוצה מהתפיסה הכלכלית של המוסדות. צביקה אמר כאן שהוא היה אנטי ממסדי. זה לא לגמרי נכון, כי הוא לא רצה לבטל אלא רצה לתרום, להעלות לרמה גבוהה יותר. בהיותו בועדת תרבות, לא חסך מעצמו סחיבת שולחנות וכסאות, הלוך ושוב ממרתף חדר האוכל למען הצלחת קבלת השבת. הצוות שלנו היה רק של 4 אנשים. קיימנו חוג דרמטי עם במאי מהחוג, 2 הצגות תוך שנה וחצי. ביצוע משימות אלו נתקל

תחילת חצור

בקשיים, ובהכרח התנגש עם אנשים והיה נפגע ונעלב. אחרי שסיימנו את העבודה המשותפת בועדת תרבות, אמר שינסה להתמודד עם בעיית השיתוף בקיבוץ וביקש שאשתתף אתו בועדה. לא הזדהיתי עם כל דעותיו, אבל הבנתי אותו ונרקמו בינינו יחסים רצופי רעות וסנטימנט.

היתה בזמנו מכת הסנהאיזם בדביר וחברים עזבו כקבוצה מאורגנת. הוא ירד לדביר, ניסה להציל נפשות, דאג לאותם חברים שאמנם גדלו ובגרו. עם זאת הרגיש כלפיהם אחריות לגורלם התנועתית.

בתקופת חייו האחרונה היתה לו צורת דיבור שהעיקה על הרבה חברים — נצטברה מרירות. מבחינה פיזית היה כבר אלישע על סף ההתמוטטות והציבור לא עמד על כך. מדי בוקר ראיתיו דרך חלון המשרד יורד מהגבעה והייתי חוששת כי עוד מעט יאזלו כוחותיו מלשאת את עצמו.

ולסיום. כשאני רואה היום את משפחתו, אפשר לאמר על אלישע שהטיפול והמסירות שהוא העניק לבני המשפחה ולקרובים אליו נשאו פרי. אני רואה היום את בניו שבגרו ואת טובה והנני מלאת התרגשות נוכח היחס החם והיפה ביניהם.

הרעות וההערצה שהם מעניקים לטובה, לא מתוך יחס חובה אלא מתוך אהבה ורגש חם הם מקור לנחומים.

אנו באמצע המערכה וקשה לגשת לסכום הסבוב הראשון — הבחירות להסתדרות. אני יכול להגיד על עצמי שהוקל לי עם ספירת הקולות. ערב יום הבחירות כולם עסקו בטוטו; גם אלה שעסקו בפועל ממש בפעולה, אבל במיוחד אלה שעמדו מן הצד וחזו בהתגוששות.

היו כאלה שניבאו נצחון מוחץ על יסוד איזו התרשמות או ניבאו שחורות על יסוד התרשמות אחרת. אין מנוס מלהתפלש להלכי רוח כאלה, גם אם אתה יודע שכל הנבואות הן הבל.

אך מה לעשות שגם הכרטסת הכזיבה. היו קלפיות בהן קיבלנו כפול ממספר הקולות שציפינו להם. ויש קיבלנו חצי. נצטרך למצוא שיטה לחדור לכליות של אדם האומר לך „כן“ משכנע וסופי — האם ה„כן“ אמיתי או מבטא רצון להפטר מהטרדה.

התהלכתי לא פעם בהרגשת אימה, בגלל שני דברים — פועלי הבנין, שהם קרוב ל-100% צעירים מעדות המזרח, כל נסיון שכנוע שקט ומיגע נגמר הרבה פעמים בהצהרה „עד טיפת דמו האחרונה בעד בגין“ וזה מזעזע, משום שהאיש כאילו קיבל את דעתך, הראה סימני ידידות ובסוף — בלי כל מעבר של הגיון — הודעת איבה. דבר שני הנצחון הגדול לעירייה, שבסופו של דבר שבר את סניף באר-שבע. כל החלכאים והנדכאים ראו בנצחון זה את בא המשיח. וכשלא זכו בקיוסק, בחנות, בדירת פאר או בהתגשמות קלה של חלומות, פנו לנו עורף בזעם. כזבים והתלחשויות ארסיות התהלכו בעיר והיו כאלה שחששו שבבאר-שבע נוכה קשות.

...למרות כל אלה הגענו לתוצאות שהן גבוהות במקצת מהתוצאות של הבחירות הקודמות. יש לקחת בחשבון שהאוכלוסיה וגם מספר חברי ההסתדרות גדלו מאז בכ-20%.

כמובן, כל הערכה תלויה גם בכך למה צפינו בבחירות אלה. לא האמנתי בסיסמת האלטרנטיבה ועל כן אינני מאוכזב מהתוצאות שהושגו, גם אם הן הושגו תמורת מאמצים קשים מאד.

א ל י ש ע

על אלישע

בימי הקיץ כאשר במועדון המפלגה חם ודחוס, מנענעים את הכסאות בחצר על הדשא ומקיימים את פעולותינו בצילם של העצים. אז כל חבר מפ"ם בבאר שבע בסוף הכרתו נזכר לרגע באותו אלישע, במאמציו הרבים לנטיעת העצים, הדשא והשיחים, בשמירתו הדואגת ובעבודתו המפרכת שהצמח יגדל וישתרש, ועכשיו הוא זוקף את בית המועדון סביב סביב.

אך לא רק בזה היה כוחו. כשם שאהב האיש את הירק אהב הוא גם את האדם, ידע יפה להבין לרוחו, להקשיב לו במלוא הקשב, והיה מסור לכל התפקידים והמשימות שנטל על עצמו.

זוכר אני את אלישע ממערכת הבהירות בשנת 1964 כאשר יצאנו מידי יום ביומו לבקורי בית. הפעילים היו מעטים והמלאכה היתה מעל לראש ובשעה שאחרים היו מיואשים היה הוא אומר: — „רבותי, אין כאן חוכמות, יש לצאת ולעשות את כל המלאכה, איש לא יעשה את המלאכה במקומנו“, והוא היה עושה את תכניותיו כהלכה ובנאמנות שקשה למצוא לזה אה ודוגמה.

הנאה מיוחדת היתה החברות עימו והביקורים אצלו בדירתו הסגורה שבעיר. ידעת מראש בהיכנסך, אתה נכנס לבית וחש בו הכל, ובלב חם הכל מונח לפניך והרגשת בכל חושיך שאין חברות חמה יותר מזה. לא אחת טבורני שלא רבים הם האנשים היודעים לקבל חבר באותה החמימות ורוחב הלב כמו שאלישע ידע לעשות זאת.

כל החברים ותיקי הסניף רחשו אליו חיבה ואהדה, וצר לנו מאוד שהאיש שיכול היה עוד לתת הרבה לביתו וסביבתו, הלך ואיננו.

יהי זכרו ברוך בקרבנו!

בשם מזכירות סניף מפ"ם באר שבע
בן-שמן מרדכי

שמונה שנים כבר חלפו מאז התיצבותה העצמאית (האחרונה...) של מפ"ם למערכת הבחירות. היה זה, כזכור, ב-1965. עבורי היתה זו מערכת הבחירות החמישית, אותה צויתי לעשות בבירת הנגב. בניגוד להזדמנויות הקודמות, הפעם שמחתי לצאת. ידעתי כי בבאר-שבע אמצא ידיד ועמית קרוב: אלישע התחיל לכהן כמזכיר הסניף המקומי כמה שבועות טרם בואי בנובמבר 1964.

כשלוש-עשרה שנים לא היו לנו אלא פגישות חטופות, בבית הקיבוץ הארצי, במופע אמנותי, או סתם באקראי, ברחובות העיר. ידעתי כי אלישע עוקב מקרוב — ומתוך אהדה טבעית, כמובן, אחר מעשיהם של שרידי חניכיו בדביר. חשתי, יותר מפעם אחת, כלעת משבר, שעה שהרגיש כי בכוחו לתרום משהו, לא היסס לעודד איש זה או אחר. באחת, ההמצאות במחיצתו עשויה היתה להמתיק את הגלולה המרה, אשר שמה האמיתי הוא מלחמת מאסף בנסיבות חברתיות ומדיניות מחמירות. מירב מערכותיה של מפ"ם במישור הציבורי, לפני אבדן עצמאותה, כאלה היו.

אלישע שפגשתיו בבאר-שבע שונה היה מן האיש שקלט את חברי ואותו עמהם אל ביתו הקיבוצי בקייץ 1949. אין ספק, סברתי בליבי, הננו משתנים בחלוף העתים. אותות הסבל הפיזי נכרו בהתנהגותו ובהליכותיו; עד מהרה הוברר לי כי הוא חולה. דוקא על רקע מוגבלותו הגשמית בלטה רוחו הטובה, סגנון בדיחותיו השכיחות והמוכרות, נסיונו העשיר לטפל בבני אדם.

אולם לא רק אלישע השתנה. גם אותם בני אדם, אשר נקרא לעמוד בראשם ולגייסם למען המפלגה, היו שונים בתכלית השינוי מאלה שבמחיצתם ניתן לו לאלישע לעצב את דרכיו והשקפותיו — בראשון לציון, במחנות בית נבאללה ובתל הרוחות.

— מדוע הבאתם את הגבר התמים הזה לבאר-שבע? שאל אותי באחת ההזדמנויות ק"ר, ראש המטה של המערך. הסתבר כי הלה הכיר את אלישע, אולי עוד מאותם הימים עת כהן כאשנבאי בסניף קופ"ח בראש"צ... — שכון ד' ובעיותיו יתישו אותו — הוסיף. — ואם ישאר לו עוד חשק, סמוך עלינו, אנו נספר לעולים המאכלסים את השכון הזה, על תורת „אחוות-העמים" של השומר צעיר...!

ואמנם אנשיו לא טמנו ידם בצלחת. לא רק בשכון, אשר אלישע פעל בו, כי-אם בכל מקום סופר בהרחבה כי מפ"ם מבקשת להשיב לבירת הנגב את הפליטים הערביים. אנשיה מבכרים את הנאמנות ל„עולם המהפכה" — ושאר אמיתות ר"ל. אלישע מצא

את עצמו נוכח „טיעונים“ אלה מדי יום ביומו, בהזדמנו בשטחי הבניה בבוקר ובבתי התושבים בעת ביקורי הבית בערב. דמיתי כי אלישע מנהל מעין מלחמת דון קיחוטה, אלא שאויבו-אויבינו אינן טחנות-הרוח כלל ועיקר, כי-אם גייסות עטויי שריון כבד, אשר נשקו של אלישע: — השכנוע השקט, היחס החברי והנימוק הענייני, אינו מסוג הקליעים המסוגלים לחדור את השריון של השקרים והעיוותים.

אנו — בעוונותינו הרבים — שאלנו איש את רעהו, אני את אלישע והוא אותי, שמא אנו נפלנו קורבן בשל אמונתנו אנו בתורה שהזמן חרץ את גורלה — לשבט ?

אמונה באדם — עודני שומע את הרהוריו של אלישע בקול רם — היא ערך מוחלט. הצרה כי לא כל אדם ראוי שיאמינו בו! הוא הדגיש זאת אחר שנתברר כי עשרות מן הפעילים שלנו „המסורים“ — נקנו על-ידי יריבינו...

לא היינו בשום פנים ואופן הצדיקים היחידים בסדום אשר בבאר-שבע. אך איכותנו הקטנה — אותה יצג אלישע באדיקות — בנסיבות השליטות לא יכלה להפך לכמות מרשימה. עובדה זו הכאיבה לו יותר, כך התוודה פעם לפני.

בעלטה הגוברת היו כמה נקודו! אור: —

נסיונותיו של אלישע עם בוחני הנהגים הוכתרו לבסוף בהצלחה והוא זכה לרשיון הנהיגה המיוחל. עדיין רואה אני לפני את חזותו הגאה אחר החזירו את „ד“ר שטולברג“ כך כינינו את הפחנוע הקטן שלנו — לנמל-הבית...

אחת לכמה שבועות נהגנו להתכנס על משקאות ונקניקים מובחרים ב„חזילתו“ של אלישע: — בית ערבי שהיה פעם נאה בעיר העתיקה. הוא קיבל את כל באיו במאור פנים, בהכננסת אורחים נפלאה, אותה הגדיר פעם שהיא מעין מזיגה בין מה שחונך בה בסילוואשוארד לבין זו שבעצמו התכבד בה עת ביקר אצל שכנים ערביים.

מכונת האספרסו הקטנה פעלה ללא הפסקה, עוגות קפה „מוקה“ היו משובחות... אחר חצות הלכו האורחים הביתה. עזרתי לאלישע להחזיר הסדר לקדמותו וכשנפרדתי ממנו ידעתי כי חוויות הפגישה הטעינו מחדש את מצבריו, כדי שעם בוקר יוכל להקריין ביתר שאת את החום האנושי שהיה מסגולותיו. חבל על דאבדין ולא משתכחין.

צבי ארו, קבוץ דביר

לטובה ולכל המשפחה,

נודע לי דרך „על המשמר“ על האבל הכבד שירד עליכם, והנני חסרת אוניס.

הייתי רוצה למצוא מלים שיוכלו לנחם אותכם אבל אני יודעת שאין תנחומים.

חיבבתי מאוד את אלישע. הזדמן לי להכיר אותו יותר מקרוב כשהייתי חיילת בבאר שבע. אלישע היה אז בפעילות מפלגתית בעיר זו. אני זוכרת כמה שהיה לי קשה — חיילת טרייה שרק יצאה לעולם הרחב! אלישע עזר לי מאוד. הוא הכיר לי אנשים ומצא משפחה, זוג צעיר, שיכולתי לגור אצלם. לא אשכח, איך שהוא כל הזמן דאג שלא יחסר לי כלום.

כל מה שעשה היה מלווה בחיוכו הלבבי ובחוש ההומור העדין המיוחד שלו.

החיים אכזריים. בזמן האחרון הרבה יותר מדי חוזרים על המשפט הזה.

אני מאחלת לכם להיות חזקים כמו שהוא היה רוצה שתהיו.

בידידות

ר ר ת

בבאר שבע

תמצית חייו היתה האהבה ודאגה לאנשים הקרובים לו

אלישע נולד בין 5 בנות — הבן האמצעי. אנחנו, הבנות, היינו שחורות, בעלות טמפרמנט. אלישע היה בלונדיני ושקט. לי נראה היה תמיד קצת עצוב... אולי הוא הבין יותר את הסובב אותנו מאשר אנחנו הבנות. הוא הבין את המאבק של אבא בעד פת הלחם היום יומית. בתור תלמיד היה הולך לעבוד בחופשת הקייץ בעבודות קשות אשר בחורים יהודים לא היו עובדים בתקופה ההיא. אף פעם לא היה מבקש דבר לעצמו. היה בן 16 כאשר התימתנו. אבא נסע לעבודה ובתחנת הרכבת קיבל התקף לב — כאשר אלישע הגיע אליו — על אופניים ממרחק של כמה ק"מ, כבר קבעו את מותו.

אלישע נכנס לתנועת השומר הצעיר — שחבריה נרדפו בהונגריה כמו הקומונוסטים בתקופה ההיא. אינני יודעת מה נתן לו את האומץ, שלמרות כל הסכנות נשאר נאמן לתנועה.

בתקופה ההיא כבר למד מקצוע — מאוחר בערב היה מגיע לבית ועד מאוחד בלילה היה ממשיך לקרוא וללמוד. בקמצנוות סיפר על תכניותיו כי ידע שאנחנו דואגות וחוששות מתכניותיו. אני זוכרת את היום כאשר הודיע לנו שהוא עולה ארצה — נפרדנו ממנו כאשר נסע לבודפשט ומשם הלאה.

היו לו הרבה ידידים משכבות שונות — בן ממשפחה דתית עשירה — אשר הפך ציוני — כומר פרוטסטנטי אשר סיפר לנו על המכתבים הנהדרים אשר אלישע כתב לו מהארץ „הקדושה“. התכתב עם בן של בעל בית חרושת איפה שעבד.

כולם התפעלו מהמכתבים שלו. הוא אהב בני אדם — והאנשים אהבו אותו. לא היתה בו שנאה, למרות שלא שפר חלקו ולא הרבה אושר ראה בחייו. אלישע נעשה שמח ומאושר אחרי שהכיר את טובה והביא אותה אלינו לחופשת קייץ.

אחרי 12 שנים של פירוד נפגשנו שוב בנמל חיפה, אלישע השתנה בחיצוניותו אבל נשאר אותו אה חמוד אשר תמיד דאג לכולם, תמיד מוכן לתת, תמצית חייו היתה האהבה ודאגה לאנשים הקרובים לו.

אפיזודה קטנה

בקשרים המשפחתיים, היחסים בין גיסים בדרך כלל לבביים. ביחסי אני לאלישע היתה בו ידידות עמוקה, קשה למצוא מהי האפיזודה שנחרטה בזכרוני — הרי משך 22 שנים בילינו יחד את כל החגים, לא פעם טיילנו יחד, וחיפשנו כל הזדמנות לבילוי משפחתי משותף.

את ערב סדר אי אפשר לתאו בשבילנו בלי חצור — ואת השנים שחלפו הרגשנו כאשר בחד-גדיא אילן תפס את מקומו של איתן.

באו חתונות — נכדים ובין השמחות האלה באחד הביקורים היתה אפיזודה קטנה שנדמה לי כדאי להעלותה על דפים אלה.

ישבנו ליד ספל קפה המסורתי ונזכרנו ביום הולדת המתקרב של אלישע.

רודי שאלה אותו איזה מתנה היה רוצה ליום הולדתו! ?

לזה ענה אלישע עם חיוך של אושר על פניו — רוזי תאמינני לי שלא חסר לי שום דבר — יש לנו הכל — ומה שעוד חסר, גם כן כבר בדרך...

תתארו לכם איזה „דזינדזים“ קטנים חמודים יזחלו כאן בקרוב.

— חבל שכה מעט הספיק להנות מהנכדים שכה יחל להם — ושפע תכניות של צעצועים, כבר לא הספיק להגשים.

פ ט ר

לונדון

17 ינואר 1971

טובה יקרה,

זה עתה שמעתי, ובצער רב, על פטירתו של אלישע בסוף השנה שעברה. שמעתי שהוא היה חולה תקופת מה ובודאי היו החודשים האחרונים קשים לך במיוחד.

תמיד אזכור את יחסכם הנאה אלי, קבלי נא את רחשי השתתפותי העמוקים...

...לעתים קרובות זוכרת אני את שניכם ואת הימים היפים שביליתי בחברתכם.

אני מקווה לראותך שוב באחד הימים.

בידידות

סינטיה האריס

קנדה

22 בדצמבר 1971

לטובה היקרה ולבני ביתה.

מאד התעצבנו בשמענו עתה על פטירתו של אלישע... אדם יקר וטוב היה.

מי יתן ותמצאי כח, אמץ ואמונה בשעה חמורה זו של אבדה ויגון: וינתן לך להמשיך בעוז רוח.

ברחשי השתתפותנו החמה, מאתנו כאן בקנדה.

אננה — מריה ויאנניס

טובה יקירתי,

ידעתי מאווה על מחלתו של אלישע ועל הניתוח והיה ברצוני לכתוב — אבל במקרים כאלה האדם פחדן — ואיננו יודע איך להתחיל. קיוויתי למרות חומרת המחלה שהכל יהיה בסדר. אינני מתכוונת לכתוב מכתב תנחומים כי זה בלתי אפשרי — רק רציתי לכתוב כמה שאני מרגישה אתכם למרות הזמן הקצר שביליתי אתכם. איך שהוא מרגישה שייכות למשפחה. מאז הכרותנו היתה לי הרגשה כאילו מכירה אתכם מזמן — ואנחנו רק נפגשים שוב. לא אשכח את טיולינו לירושלים באיזה התלהבות הוביל אלישע והסביר הכל, וכמה רצה שאראה כמה שיותר. הכרתי בו אדם יקר, יוצא מן הכלל. כמה אכזרי הגורל שנפטר כה צעיר. אני חושבת שהיו לו חיים מלאים ומאושרים. ומה מעטים היכולים להגיד שהגשימו בחייהם למה שאפו?! חיי משפחה מאושרים, 3 ילדים מוצלחים אשר ממשיכים את מפעל ההורים — ארץ אשר בבניתה השתתף. אם אנחנו מרגישים את עצמנו פה מאושרים שזכינו בהקמת המדינה — איזה הרגשה יכולה להיות לאדם שלקח חלק ולחם להגשמת מטרה זו.

אינני יודעת איך לסיים — כפי שלא ידעתי כיצד להתחיל — הייתי רוצה שתאמיני שמהרגע הראשון שהכרתי אתכם רציתי שתראו בי אחות שלכם אשר בימים הקשים מרגישה יחד אתכם.

יהודית

(בואנוס איירס, ארגנטינה)

29.11.71

ב"ה

שלום לך טובה,

בבקורי בחצור בשבוע שעבר נדהמתי לשמוע את האסון שקרה למשפחתך.
נדמה לי שהיה זה רק אתמול שביקרתי בצל קורתכם ועזרתי לאלישע להכניס את הרהיט
אחרי הסיוד.

מזה יועילו מילים, הם לא ינחמו אותך ואת ילדיך.

רק רציתי פשוט להביא את השתתפותי בצערכם.

ת.נ.צ.ב.ה.

בידידות
יעקב קיני
קב. סעד
(מדריך לגנות נוי)

...אבל מוכן היה גם לנימה הליצנית

קווים לדמותו

לא יודמון לנו עוד לפגוש את אלישע, בעברו בשבילי החצר — את אלישע הנחפז, עובר בצעדים מהירים, גבו כפוף, יד אחת בכיס, רק הבחין כך והוא מנפנף ביד השניה. כל פגישה מקרית היא פגישה של מאור-פנים וחיוך של טוב-לב.

יכול אתה לחיות שנים רבות בקרבכם של חברים, אך עד אשר עבודה או תפקיד מזמנים את ההודמנות — לא נארגים חוטים של היכרות קרובה יותר.

שנת עבודה משותפת במערכת „על התל“ הפגישוני עם אלישע. ישבנו שעות רבות בכל שבוע ושבוע, בחדרי, כוס קפה, סיגריה והרבה הרבה בדיחות ליוו את כל עבודתנו.

רבים היו הנושאים שעניינו את אלישע, גם רציניים, גם פוליטיים, גם חברתיים; אבל מוכן היה גם לנימה הליצנית. הוא היה „איכפתניק“. עם זאת ידע להחליק על ההדורים הצצים בהכרח לא פעם תוך עבודת הוצאת העלון. אהב את העקיצה שאינה פוגעת וידע כיצד לעבור על דברים של מה-בכך.

בסיימנו את עבודתנו המשותפת במערכת „על התל“, אחלנו לעצמנו שנה כזו בהמשך הזמן.

במשך השנים, לא פעם הייתי מתעכבת, בראותי אותו עובד בחריצות בגינתו, להחליף דברי בדיחה. אפשר היה לחוש כמה חביבה לו פינת גינתו „הגינה של אשתי“ כפי שאמר, אך למעשה גם הוא חובב צמח ופרח היה, ואף בגינות-הנוי ראוהו לא פעם עוזר לטובה בסידור ההשקיה ובטיפול בממטרות. ב„גן העדן“ שבין עצי הגינה-לדוגמא של טובה ואלישע התרכזה „חמולה“ עליזה של בנית בנות ו„נספחים“.

אבד לכולנו חבר ורע טוב-לב, נכון להעמיס על עצמו, עם חיוך קצת לגלגני, קצת ילדותי — גם תרבות, גם ועדת-שיתוף, „על התל“, עבודה פוליטית ועוד.

מה רב השכול שפקד את המשפחה החמה והענפה.

לטובה נאחל, כי תמצא נוחמים בראותה סביבה בנים ובני-בנים. כי תשקיע את מלוא מרצה בחצר היפה אשר טיפחה, בעוברה בין משטחי הדשאים ובין העצים שצמרותיהם מצלים על ביתנו.

רחל מכבי

אהבת את הפלפול תרתי משמע
אלישע, אינך...

קשה להאמין ששוב לא נראה את דמותך הכפופה קמעה, בוחנת את הדברים מן הצד
בכעין אירוניה השמורה לך בלבד.

בוחנת ותוהה רבות ולעומק, דרכי קיבוץ ועולם, דרכי פעילותך ומעשיך. אהבת את
הפלפול תרתי משמע — בשיחה המבדחת, העוקצנית ובתחביבך — בשול, מעשי ידך,
מוכן להגישו לכל.

ארוחת הארבע של ימי ששי היתה גולת הכותרת של חמימות החדר ואהבת המשפחה.
חמימות שהכניסה לכנפיה רבים כאורחי המשפחה. פגישה שהיתה הרבה יותר מארוחה
— שיחה ערבה ובדיחותא עליזה.

אהב ילדים היית — והם השיבו לך חיבה.

כה מעט זכית להכיר את נכדיך...

יהיה זכרך ברוך!

חנוך

מכל שיחה אתו יצאת עשיר יותר

זימן לי הגורל, לראות תכופות את אלישע במחלתו האנושה ובדעיכתו בבית החולים.

ראיתי אותו בימים שלפני הניתוח. מבין הכל ובקושי מדבר. עוד ניתן היה לראות סימן חלוש מחיוכו החכם על פניו.

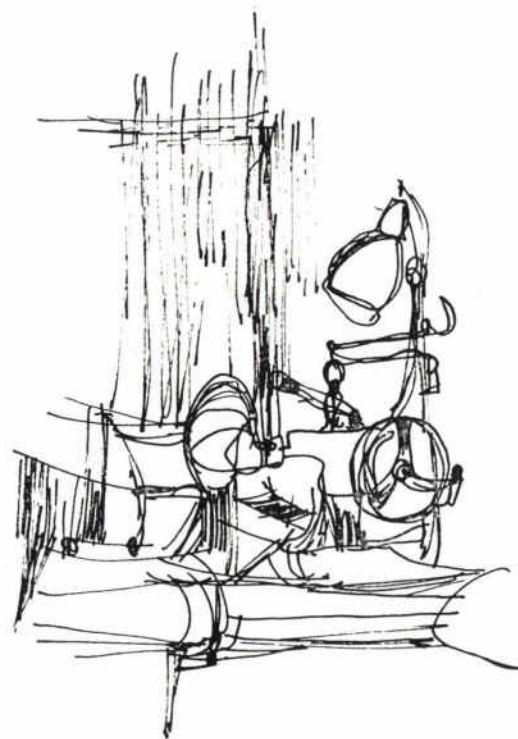
באיזו מהירות נאכל והלך, אלישע. האיש החכם עם ההומור השנון והבדיחה החריפה. צר היה לי לראותו בדעיכתו, בכניעתו למחלה הממארת שתקפה אותו במקום הרגיש ביותר — בראשו. אותו אלישע — שהכרתי בעבודתו באמן בפעילותו כרכז תרבות, בעריכתו את העתון, בפעילותו הפוליטית, בועדת השתוף, בקצור תמיד פעיל מאז הימים הראשונים בהצטרפו לקבוץ ג'.

אלישע היה בין המעטים שהתמידו במקצועו במשך 3 עשרות בשנים. את מקצועו הוא למד בדרך הקשה. עוד בימי מלחמת העולם השנייה, בטלטוליו במחנות הצבאיים הבריטיים. מאז לא עזב את המחרטה אלא למלוי תפקיד וגם זה תוך כדי עבודתו במחרטה בזמן שנשאר לו.

רק כשהמחלה כבר כרסמה בראשו, ואנו לא ידענו זאת, הוא נטש את המחרטה ואף הוא לא תאר לעצמו שזה לנצח.

תמיד אהבתי לחטוף שיחה עם אלישע בענייני אמן, קיבוץ ובעיות העולם בכלל. היתה לו פילוסופיה משלו. עם ההומור האופייני לו. אי אפשר היה להשאר אדיש כלפיו. מכל שיחה אתו יצאת עשיר יותר.

הוא היה איש שיחה, איש חברה ואיש משפחה נאמן ובתור כזה הוא ישאר בזכרוני. אריה גילת

המחרטה

דביר, 8.4.72

הדבר הראשון שעלה בזכרוני, עת נודע לי על פטירתו של אלישע ז"ל היה — פגישתי הראשונה עמו. היינו אז בבית העולים לנוער בקרית שמואל, והוא בא עם המשאית של חצור ללוות אותנו. כך היה הוא לדמות הראשונה של קיבוצניק, אשר פגשתי (מלבד השליחים כמובן). איני יודע, האם הסיבה היתה אישיותו — או אולי מוצאו, שהוא דוקא נשלח לקחת אותנו. על כל פנים היתה זו בחירה מוצלחת מאד. היתה לו התכונה לעורר אמון מידי, להקשיב ולעודד בלי גבוב מלים נדושות, כך התחלנו את דרכנו כחברת נוער בחצור בדרך הנאה ביותר. הוא הדריך אותנו זמן קצר בלבד, היה יותר מקשר, מאשר מדריך במובן המקצועי של המילה, וכל הזמן הזה קרנו מאישיותו שפע מרץ וחביבות.

גם אחר-כך סימל בעיני את איש הקיבוץ, העובד, אשר בדרכו כדאי ללכת.

לפני כשנתיים פגשתיו בעיר, והזדעזעתי לראות סימני עייפות קיצוניים בפניו. לא ידעתי שחולה הוא, ובדמיון השחור ביותר לא תארתי לי כי הקץ כה קרוב...

ד

(קבוץ דביר)

הקשר העמוק לדרך הרעיונית שלנו...

לראשונה נפגשתי עם אלישע כשהגענו ממעברות לקבוץ ג' בראשון לציון. לאחר זמן קצר הוא השאיר עלי רושם. היה זה בשיחת קיבוץ שהוקדשה לדיון על הפעולה הפוליטית. אלישע מסר אז דין וחשבון על סיעתנו במועצת הפועלים. התרשמתי מרצינות גישה, מהערכתו את הנושא ומהקשר הנפשי העמוק שהיה לו עם ציבור הפועלים במושבה. דבריו היו משכנעים כי הם הצטיינו בדבקות ובאמונה פנימית בצדקת המעשה הפוליטי שלנו.

באידאולוגיה הוא ראה ערך רב וגדול והחשיב אותה כיסוד לחיי חברתנו הקבוצית. גם בשטח זה הוא חתר להגשמה עצמית. מכיוון שהיחס לעם השכן היווה תמיד בעיה עיקרית ואקטואלית בארצנו, הוא הקדיש הרבה מאמצים ללמוד השפה הערבית ולטפוח קשרים עם פועלים ערביים, אתם הוא נפגש בבית דגון ובמחנות הצבא בהם עבדנו.

הקשר העמוק לדרך הרעיונית שלנו והרצון לפעול בשטח הפוליטי לא הרפו ממנו כל השנים אני זוכר שיחת קיבוץ בה הועלתה הצעה שהוא יפסיק את פעולתו בגן יבנה כמרכז הועדה הפוליטית. באותו הדיון הוא אמר: „אינני מסכים להיות בקיבוץ א-פוליטי“.

בבית נבאללה עבדנו יחד. אז החליט אלישע ללמוד חרטות. שם היה יחס זלזול לעבודה, אבל הוא לא נתן לאווירת הבטלנות להשתלט עליו, ובעקשנות התמסר ללמוד המקצוע — ושמח על כל התקדמות בו.

כאשר נפגשנו לאחר מכן בעבודה במסגריה שלנו בראשון לציון הוא המשיך לחתור לקראת השתלמות מקצועית עד שזכה להיות „חרט מוכר“.

כאשר כל הקיבוץ, עבר לחצור ורק המסגרים נשארו בראשון הוא סבל. לאלישע כאב מאוד הפירוד מן הקיבוץ ומהמשפחה, שהיה כל כך קשור אליה. חרה לו שאיננו יכול להשתתף בתקיעת היתדות הראשונות בנקודת ההתישבות, עליה חלמנו הרבה שנים עם ההעברה לחצור נפסקה להרבה שנים שותפותנו בעבודה, כאשר אלישע עבד ב„אמן“ ואני במסגריית הבית, אך מכיוון שאהבתי לשוחח אתו, היינו מדי פעם מחליפים מילים בינינו. נוכחתי כמה מחשבה ותקווה הוא השקיע בהתפתחות „אמן“. בכל התקדמות של המפעל הוא ראה השיג ושמח בו — והמחדלים גרמו לו צער רב, ביחוד הוא היה מתאונן על יחס הקיבוץ למפעל. נדמה היה לו שאין מקדישים מספיק תשומת לב להתפתחות „אמן“. היו אכזבות. לא כל צפיותיו התמלאו.

אין ספק שהשנים השאירו את אותותיהן אצל כולנו, אבל קווי האופי היסודיים נשארו חרותים לתמיד. כל הזמן הצטיין אלישע ברצינות גישתו לחיי הקיבוץ ולבעיותיו העומדות על הפרק ומתוך כך המסירות בה היה ממלא תפקידים — והוא מלא תפקידים כמעט בכל שטחי החיים הקיבוציים, מועדת שיתוף ועד ועדת תרבות. במלוי התפקידים הוא פעל בלי פשרות. גישתו לחברים הייתה בלתי אמצעית ופשוטה. ציינה אותה הומור מלבב וחכמת חיים. כל זה אפשר לו לרכוש את לב החברים, אתם הוא עבד ונפגש. אלישע היה רודף צדק. לא תמיד היית מסכים עם הערכותיו, אבל הוא היה ללא ספק מאמין בדעותיו והיה כנה עם עצמו ועם חבריו.

המות בא ואסף אותו ללאעת. נשאר חלל ריק בתוכנו. אבדנו חבר פעלתני ומושרש בתוכנו, בעל בטוי עסיסי ומקורי. בחיינו הזורמים באפיקם — תישמר פינת זכרון לחבר היקר שהלך לבלי שוב.

קבלנו מכתב ותמונות וביניהם גם תמונה של אגנס, היא מאוד חננית והרגשתי — כפי שאומרים — הילדה הפכה לנערה. אנחנו כה מעט מכירים אותה. מכתבים — זה פעמים אשליה שישנו קשר — אבל זה לא מספיק חי וחם. אני מקוה שאנחנו עוד ניפגש שוב — למרות שאני על פי רוב מפקפק באמונה של התגשמות המאוויים, אבל לפעמים בכל זאת האופטימיזם מתגבר בי. בלי אמונה חזקה האדם או הופך לדתי שיהיה אחרי מי להסתתר מפני החיים — או ציני — ואז הכל מריר.

ב-5 לפברואר הערבים יתחילו שוב. אולי זה לא דבר אחר דמיון לבנטיני חולני. המפה של עמי המזרח נמשך צפונה — דרומה והם עמים שונים ומשונים. אצלנו אין אדישות אבל לפעמים קשה להבין מאין בא ליהודים הבטחון העצמי הרב. אנחנו לא בכינים ויודעים להתגבר על הדאגות. כנראה יותר מדי עבר עלינו וזה חישל אותנו.

אבל נחזור למשפחה. מגדה יוצאת לפנסיה! קשה לומר שזה „חלום נעורים“ — אבל במצבך עוד אפשר הרבה דברים לעשות. כל מה שבין „ריצות“ החיים — לא מעיזים אפילו לחשוב. השאלה מה האדם מסוגל לעשות.

הרבה פעמים אני משתוקק להגיע לשעות שקטות — כאשר אתמתח על הכסא הנוח בגן ואקרא להנאתי בלי דאגות. בשבת אחר-הצהריים אני נוהג לעשות זאת למספר שועת ולזה אני קורא תענוג בורגני או „היי לייף“. אנחנו חיים בתקופה שזה אקטואלי לקרוא רומן עד הסוף — אנחנו כבר מעבר לכל זה — עתונות — כמה שזה אקטואלי — או לפעמים גורל — הכל מלא סילופים והעמדה מגמתית, שלפעמים תוקף את האדם גועל.

אינני יודע האם אפשר למצוא את השלווה, שהאדם ישאר גם בגיל מבוגר שמח ועם מחשבה בהירה. ישנם אנשים שאני לפעמים מקנא בהם — בכל תקופה בחייהם מוצאים תמיד את הצד הבהיר, לפעמים אני מסתכל על התיירים האמריקאיים — יותר נכון אמריקאיות — לובשות שמלות צבעוניות ורודות סגולות, מלאות תכשיטים — הן חיות את תקופת הזוהר שלהן — תקופת הזהב.

מקוה שלא הפרזתי בפילוסופיה — אבל פעם בשנה זה לא יכול להזיק.

א ל י ש ע

קיצו יקירתי!

באמת לא כך תארתי לי — לא חשבתי שאת מכתבי הראשון אחר ביקורנו תקראי בבית החולים. חשבתי שאת יותר חזקה — אולי גם את חשבת כך — כאשר ויתרת על הזריקות בזמן שהותנו אצלכם או כאשר הכנת ארוחה „בורגנית“ פנטסטית ולא הראית שאת עייפה. אולי כאב הפרידה? הרי זה היה צפוי ויום חשבנו על כך. למעשה עצבה של הפרידה העיב על כל צעדינו אבל כנראה בלבך זה היה עוד יותר חזק ועמוק. כמה היה טוב לו את היית קוראת בצחוק את מכתבי העצוב.

הרבה הרבה נשיקות
א ל י ש ע

...קבלנו מטויביצה גלויה — עם משב רוח משלג. כאן מבול של גשם ורוח חורפית וקרירה — ודימושך לטייל בחורשה „אידילית“ מכוסה שלג (כפי שנראה בתמונה) ... אבל כאשר תזרח שוב השמש ואלומות של חיטה תתנדנדנה ברוח והעצים יתפארו בתפרחתם הלבנה-ורודה סגולה, אני בתור „יהודון צנוע“ אסתפק גם בזה — לפחות זה שלי...

רשומי טיול

בשדה שתוף (מתוך עלון הקיבוץ „על התל“)

חלק מהדברים הבאים, נאמרו בפתחה לשיחות על השיתוף. אך הרגשתי צורך להעלותם על הנייר משום שחלק מהחברים שהשתתפו בוויכוח או שלא הבינו נכון את הנאמר או שפרשו לא כהלכה.

הגיעה העת להעלות לפורום הקיבוץ את נושא השיתוף — האם יש אצלנו שיתוף? האם יש צורך בשיתוף בחיינו? מה הישגיו, מה הפגעים בו? האם היו לנו סטיות חמורות או קלות ומה עלינו לעשות בכדי לבערן?

השיתוף בקיבוץ שלנו עבר מבחנים וגם שינויים קלים, אך הוא קיים. אפשר לציין, שהסטיות הן מעטות, ויותר מאשר הן פוגעות בעצם השיתוף — פוגעות הן בטעם החברתי הטוב. עקב הסטיות האלה, נוצר הנושא החביב מי ומה קיבל „מתנה“. לצערי אין החברים מתבססים תמיד על אינפורמציה מדוייקת למדי ולפעמים השיחות פוגמות יותר מאשר הסטייה.

בדיון זה איננו יכולים להסתפק בסיסמאות מעורפלות או בפרזות ריקות. בקיבוץ שלנו, ובתנועה הקיבוצית בכלל, הצטבר נסיון רב ואין אנחנו בשלב של גישושים. למדנו שאם שיתוף אינה ערה ואינה מגלה יוזמה בסיפוק הצרכים פורחת היוזמה הפרטית היוצרת תקדימים, שאין הועדה עם תקציביה הצנועים, יכולה לעמוד נגדם. כיום קורה שחבר המקבל 10 ל"י למנורה קונה ב-20—30 ל"י. נצטרך לקבוע כמות פריטים בחדר ואת מחירם ולתת לחבר את המחיר המלא ולהפסיק את הנוהג הנ"ל. הנכון היה לו ועדת שיתוף היתה יכולה להיות היוזמת ויכולה היתה להציע לחבר פריט זה או אחר לחדרו. אך שוב, יש כאן בעיות תקציב קשות ונשמח אם נוכל לעמוד בתביעות.

לאחר סקר שערכנו בחדרי החברים, אך גם בלי בדיקה מדוקדקת — יכולים אנו לקבוע שאיננו יכולים להמשיך ללא שיטה. אמנם תקציבנו נקבע לפי הצעת הקיבוץ-הארצי אבל אנו טרם החלטנו איך לחלק אותו. יש אצלנו תוהו ובוהו ולאף אחד לא ברור דיו איזה פריט מתקבל הפי איזה תור וכיצד. עד כה קבענו רק כי אנו נותנים כוונת לחבר לאחר כניסתו לשכון קבע. כל ועדה קבעה לעצמה איזו דרך, אך כל ועדה הושפעה בפעולתה ע"י תקדימים. לחץ חברים לחץ מוסדות משקיים וכו'. מתוך מצב עלוב זה — קרה שועדות לא הוציאו את תקציבן — נרכשו רהיטים בטיב ירוד וללא כל התאמה. נעשו רהיטים לפי בקשת החברים שלאחר שימוש קצר הגיעו למזבלה. חדרי החברים

מרוהטים היום בצניעות, אך ע"י גיבוב של רהיטים שגילם מהייב אותם להגיע למחסן ולשפוף. הפער בין החדרים די גדול והמצער — שהפיגור כה גדול, שאין לתאר כיצד נדביק את הפיגור וכיצד נשווה את הרמה.

אחרי בדיקה ממושכת, הגענו למסקנה שעלינו לקבוע שיטה כל שהיא. אני מדגיש לא להחליף שיטה אלא לקבוע שיטה. ואנו מציעים את שיטת הנקודות בהתאם למציאות שלנו. מאמר ראשון בנושא זה כתבתי ב„על התל" בחודש מרץ. והרי ההצעות: —

א. החדר מרוהט לפי רשימת הרהיטים שהזכרתי לעיל.

ב. לאחר שמחצית חברי הקיבוץ גמרו 20 שנות חיי קיבוץ ומתקרבים להיותם 25 שנה בקיבוץ — אנו מציעים כי לשכבה זו נרהט את החדר בריהוט קבוע חדש, לגבי שכבות אחרות המצב יותר טוב, משום שהם לא יצטרכו לחכות אפילו למועד היותם 20 שנה חברי קיבוץ.

ג. חילקנו את הקיבוץ לשלוש סכבות; שכבה א' חברים שהיו בקיבוץ לפני 1940. שכבה ב' שבאו לקיבוץ בין השנים 1940—1950, שכבה ג' החברים שהגיעו לקיבוץ עד 1960. כעת אנו מתכוונים לקבל את בנינו ואת „ארנים" בשובם מהצבא.

ד. בחמש השנים הראשונות לא נספק רהיטים חדשים לחדר אלא נרהט הפי יכולתנו ע"י רהיטים משופצים.

ה. כל רהיט בחדר נכנס לסכום נקודותיו של החבר, אין להעבירו או להחליפו בין החברים וכמובן אין מקבלים רהיטים במתנה.

ו. בכדי להתחיל בשיטה זו אנו מוכרחים לתבוע מהקיבוץ השקעות מסוימות כדי להדביק את הפיגור של שנים רבות.

1) הכונניות החדשות בחמש השנים הבאות וכן תיקוני הכונניות מהדגם הישן יעשו ע"ח השקעות.

2) תיקבע רשימת פריטים שהחבר מקבל עם כניסתו לשכון חדש (קורניזים, ציוד מקלחת, וילונות וכו') ע"ח השקעה או תקציב חד פעמי.

אנו מקווים שע"י תכנון זה, החברים בשכבה ב' יהיו פטורים מפניות ולחץ על ועדת שיתוף וסיפוק הצרכים יכול להיות פשוט ומובן מאליו.

וכעת, לאחר דיון בנושא זה, אני רואה בצער שהחברים החלו לאלתר הצעות, מבלי להתחשב בבעיה שהיא רב צדדית ודורשת קצת מאמץ מחשבתי כדי לקחת בחשבון את הכל. מורגש פחד משיטה כלשהיא, חברים רבים מציעים הצעות מקוטעות הנוגעות לחלק קטן של החברים, כמו למשל, הצעה לספק ריהוט חדש לגמרי, עם הכניסה לשיכון חדש. חברים אלה לא מביאים בחשבון שהצעה זו אינה אומרת שום דבר לחברים שהם כבר בשיכון קבע, ואלה רוב החברים. בלתי מובנת גם הדרישה לצרף את שכבה ב' לשכבה א' כי תוצאה יחידה של הצעה זו תהיה שאמנם את שכבה א' לא נרהט עם סיום 25 שנות חיי קיבוץ, אבל גם שכבה ב' תוכל לקבל את ריהוטה הסופי רק באופן חלקי. הצעה זו עלולה לגרום לפיגור של שנתיים שלוש שנים לשתי השכבות גם יחד.

אין רשימה זו שלמה כי לא הבאתי כאן סיכומי הסקר בצורה גרפית אך אין זה אומר שהחברים רשאים להקל ראש כי המצב הזה דורש פתרון דחוף.

א ל י ש ע

בדרך לחיי תרבות

סיימנו שנת פעולה והגיעה העת לביקורת עצמית. אין לנו הרגשת סיפוק של גמר מלאכה מושלמת, אך אנו חושבים שבתנאים הנתונים תרמנו מיכלתנו וקדמנו את הענין שהוטל עלינו.

ועדת התרבות שלנו יותר משהיא עוסקת בתכנון טכני ארגוני יום-יומי כל חבר בה אחראי בשטח מסויים ואם כל העזרה ההדדית, התמסרות החבר הבודד או אי התמסרותו קבעו את גורל התפקיד, הרי הצלחתו היא הצלחת הועדה וכן מקרה של כשלון. הצלחות וכשלונות היו לנו בפעולתנו וכדאי לסקור אותן:

חוסר אולם מתאים להופעת אמנים, חוסר פסנתר לקונצרט, חוסר חוג דרמתי, תקליטיה מפורזת וכו'. אלה אחדים מהגורמים שכבלו את ידינו, מרטו את עצבינו ולא יכולנו לעמוד נגדם. נוסף לתנאים אוביקטיביים אלה היו לנו בעיות פרסונליות מראשית קיומנו. רכזי החוגים וועדת מסיבות לא נכנסו לפעולה בוועדת התרבות ובוזה קבעו את יכלתה של הועדה שבלאו הכי הורכבה בחיפזון יתר ע"י ועדת המנויים.

לאחר יציאת ז'קו לפעולה בתנועה, נשארו החוגים בלי רכוז, וכן נמשכה הנשירה מהועדה ונערמו התפקידים על ראש מרכז הועדה.

תמוה ביותר היה סירוב ההשלמה לקבוע חבר מתוכה לוועדת התרבות שהיא כה חיונית לחוויה המשותפת.

למרות כל זאת צעדנו קדימה לעומת השנה הקודמת; דאגנו לתכנית לכל ערב שבת. בררנו יותר את הסרטים שמוצגים בקיבוץ. דאגנו לנסיעות לתיאטרון בצורה יותר מאורגנת ונוחה.

תכניותנו לשיפור מוסדות התרבות נכשלו בגלל מחסור בכסף לצידוד חדש. על בעית האמן בקיבוץ, איני רוצה לכתוב כאן, אך בעיה כזאת קיימת ופנים רבות לה, אם ימצא אי מישהו את היוזמה בידיו ויפתח בבירור זה, יבורך על כך.

א ל י ש ע

יומן הפלוגה

סערת הימים פוסחת עלינו — כביכול. לעתים נשמע מרחוק תיקתוק יריה, אך אנו יודעים ש„זה בא מרחוק“. שומר הלילה נושא רובה אנגלי אך לשם הדגשת האופי האנטימלטרסטי — גם ספר עבה... ובכלל אנו אזרחים שלווים, אפשר לומר, פיליסטרים מסודרים ומתונים. המלחמה סביבנו יכולה להדמות בעינינו למשחק כדורגל, ללא החרדה למשפחתנו ולילדינו בבית הרחוק רחוק. איננו חייבים לקחת חבל בשמירה, בקרב. השאירו אותנו, פשוט, במצב המעליב של שרות אזרחי.

עם גידול קשיי התחבורה גדל המרחק ללא נשוא — גברו הגעגועים הביתה. יש ונדמה שאין יותר לסבול את המצב. יש רצון לברוח מהמכונה הביתה. ישנו ודאי כזה שאינו מעריך נכונה את גודל הבעיה וחושב בליבו: תשארו באשר הנכם, היו שקטים ועבדו. חבל לאכזב את אלה אך אני חושב ל„עריקות“ והסרת העול אם היחס הזה יחלוף. קל יותר „לערוך“ מעבודה מאשר מהגנת חיינו וחיי ילדינו.

התקיימה שיחת פלוגה בה נדונה שאלה נכבדה: לעבוד 8 או 9 שעות ליום. היו כאלה שנלאו מהקריב מזמנם הפנוי וערערו על ההחלטה הקודמת של 9 שעות עבודה. נשמעו טענות כאלה „בכלל לא דרשו מאתנו לעבוד יותר מאשר בבית, להיפך כששמעו שאנו החלטנו על כך צחקו מאתנו, לעגו לנו“ (!?) שני טען „שמעתי שהנגריה הכניסה 2 ל"י ליום עבודה, זה מספיק אין צורך בשעה נוספת. היתה הצעה לעבוד 9 שעות בתור מאמץ של הפלוגה גם אם הקבוץ יחליט על 8 שעות בחצור, בגלל עול השמירה והילדים.

אין לומר ש-20 החברים שכאן חיים חיי חברה. קל יותר לומר את ההיפך מזה. חדרים — בשפע וכל אחד מנמנם לו עם ספרו או בלעדיו. יש ובחדר האוכל אתה מבכר לא לשבת על ידי חברי קיבוץ כי הם אפילו לא מעליבים אותך ולא מדברים שפה זרה בנוכחותך...

היו שפע אפשרויות לשעשועים, אך עתה אינם. מאסנו בעשיית צעצועים ואיננו שקטים מספיק בכדי להתעסק בספרים. הימים והערבים זוחלים ועצובים. חסר חיוך ופטפוט של ילד וחסרה ההרגשה שמהו דואג לסיים סוף סוף את הפירוד ההורס הזה. אל נחכה עד שתשתלט ההרגשה שנעזבנו לנפשנו כי את התוצאות אין לשער.

איני רוצה לגולל כאן את הצד הכלכלי של עובדת הפירוד. ברור לי שלבנות בנין

למסגריה היה יותר זול. אך אין טעם „בלולא“ ישנן שגיאות שבמצב מסויים גובלים עם פשע. אני אזכיר רק אחד מהם.

זה למעלה מחודש שהוחלט על העברת המפעלים מיד בכל צורה שהיא. הדגש היה על ה מ י ד. ובאמת חודש אחרי ההחלטה התחילו לדפוק בלוקים שאחרי שיתיבשו ישמשו יסוד למסגריה. יש לקבוע בצער שהחלטנו על הדבר מאוחר והתחלנו בביצוע מאוחר מדי.

למעשה משוסעת המסגריה לשניים ולפניה השאלה: להיות או לחדול. המוצר שלנו עושה פעמיים את הדרך ראשון—חצור—תל-אביב והרי תהליך זה בתנאי התחבורה של היום איטי מדי.

על הנושאים באחריות למצוא את הדרכים לפתרון.

קטע ממכתב סיום „דגן“

מה אומר ? זה היה גדול, על כל פנים הדעה בקיבוץ היא שמאז אלפיים שנה, צונחים מהשמים כדי לקבל את סמל הבוגרים.

בשבילנו היה זה כיף לא רגיל. המורל היה גבוה במיוחד אחרי שכמה שבועות חפרנו בנשמות עד שכבר נשבר לנו. כעת כל הבטיח — בבלאט נגמר והייתי אומר ששמים על הכל קצוץ, אך בכל זאת נעים לקבל את הסמל. הפספוסים הביטו בנו בקנאה — „וללא אלה גברים“ ! הזקנים עמדו עם עיניים נוצצות התגאו בצאצאיהם. ודאי נזכרו איך היה כשהם היו צעירים שם בגולה ; בלוריות, צמות, מעילי רוח, סרפנים... נזכרו בזאת עם העניים הכחולות שכה הלמה אותה העניבה השחורה עם הסמל. וזאת נזכרה בגברתן שחרחר עם הקול המלטף... ונאנחו „אח, אח, כשאנו היינו צעירים“ ! הלב נמס כבלו בנד. אבל דמעה ? בכל זאת לא נאה כעת.

קצת נאומים, לא נורא, ולבסוף אחרי השוויץ, נשארנו שנינו, אני והסמל. היה לי רצון להצמידו על דש הפיז'מה אבל כבשתי את יצרי. הסתפקתי בשיחה אינטימית אתו. קצת חרדה תקף אותי, אם הכל כה רציני ? נגמרו החיים היפים — כאילו עד כה גדלנו אפילו הגענו למשקוף... ולפתע פתאום בין רגע התבגרו... נשבענו לסבל קבל עם ועדה... שמע ! זה איום — איום ! האם לא תהיה סחיבה בשביל זלילה ? נאכל רק בחדר האוכל כמו ילדים. איפה אתם הנעורים ? ? !

חוששני שהסתבכנו קצת, נכנסנו לעסק כמו בברית אברהם אבינו ואין מנוס. תוקף אותי פחד כשאני נזכר בכל תרי"ג המצוות — תעשה ולא תעשה...

איזה פיקשוש בטרקטור ואתה ניצב כגולם, לפני רכז הענף והוא מרעים עליך : טום-טום אחד ולכזה נתנו סמל בוגרים... ואתה „נציב מלח“ עם פנים של קדוש מעונה. חס וחלילה חצוף מן הצד. לא חביבי אינך יותר סתם נער מהמוסד, מתחרט ? לא רק אלוהים יתן את הכח לסמל זה. חבל שלא למדנו להתפלל, שמעתי מה „דסים“ שזה עוזר הרבה.

לא נער סתם ז.א. כמעט חטיבה צעירה ז.א. כמעט חבר... יחס חברי לזקנים ולזקנות שלנו. שלום פה שלום שם, מה שלומך ? ואם אפגוש באחת שלא יודעת איך מסיימים משפט עברי ותתחיל לענות. הגב כואב דיסקוס, מניסקוס, הביסקוס, אלגרה, פודגרה, כל מחלות יוון ורומי יש לה. ואתה אדיב וסבלני רצית להיות חבר, הי לך !

אך אל עצבון, עוד שנה במוסד, שנת כ"ף, שנה קצרה, יש בה שוני. הנוכל כמו בעבר להבריא את המורה בפיהוקים? קצת לצבוט את השכנה, להחליף פתקאות עם רכילות טריה. לקרוא בלש מתחת לשלוחן, לצייר טיל אטלס עם נאצר קשור אליו ברגליים.

חברה! שנה אחת עלובה לכל זה, ומה יגיד הסמל?

ועל הכל נערות נערות בשלל צבעים. והן כבר חברות עם רחשי לב, עם נשמות מפרפרות. „נדמה לי שהוא, ואף נדמה לי שהוא“... והאזירה כבדה וסגרירית. גם כשתרצה קצת לטייל עם בת, הירח יהיה רציני והכוכבים יזכירו לך את הסמל והסמל עם החבצלת יזכירו לך אבירות וטוהר. ו... אז תבחר בנושא עמוק כגון הסמל והשמלה או משמעות הסמל ביחסי שני המינים. נושא פיקנטי! אך אין חשש הרי לשנינו יש סמל. צריך ללמוד מחמאות ולאמר בכנות על כל תסרוקת חדשה, לשבח את טעמן בבחירת בגדי ים או התאמת צבעי החולצה והחצאית. נלמד זאת כמו כלכלב את הנביחה. המפגר יפסייד את תורו.

באמת אינני מולזל בסמל, הבט איך משמר הסמל מהשפעה רעה. תראה את החטיבה הצעירה טוב, סירה על הרגל זה לא נורא, שמלות דיזונגוף עם מינימום בד למטה וכמעט בלי למעלה. אבל לפחות יש מה לראות! שיתוף בלי עין הרעה; אף פריגידר, ואף טלביזיה. כל משפחה צעירה הסתפקה במה שיש לה פלוס מה שהיה לקרובים וזה הכל, באמת! וההורים שלנו כל הכבוד, סמל הסמל בריבוע. שום סטיות, שום רדיפה ארי מותרות והעיקר בלי קנאה.

אבל אולי זה לא נושא לקומזיץ כי מישהו עלול לבקש כאן רשות הדיבור ולהביע דעה אחרת בנידון.

על כל פנים יצרו משק לא רע בשבילנו ואף לכך יש מהיום משמעות שונה. יחס לרכוש, יחס מבוגר. האוכל לבעוט בגרב מפוקפק המונח בצד הדרך ולהעיפו לבין השיחים. לא ולא מהיום והלאה מרימים אותו ובכבוד רב לרכוש עם זרוע נטויה מאד... כדי שיהיה רחוק מהאף... להובילו לסל הכביסה. קללות אף לא קללה אחת חיוורת ותרבותית אחת, לא! לא ברוסית, לא בערבית ואף לא בלשון הקודש. זכור נערות החברות מסמיקות בקלות והסמל יתכסה בבד האדום שמתחתיו.

מה עוללתי לעצמי. הורי היקרים, בואו ולחשו לי עוד קצת צוצי-מוצי עם לטיפות...

לא מאוחר מדי ולכך הסמל לא יתנגד. הוא מונח על לוח לבך אינך יכול לא להרגיש בו. להתעלם ממנו. הבריות יביטו בך, אחר-כך בסמל ושוב יעיינו עיין היטב בפרצופך ויאמרו בינם לבין עצמם. יצור מזור הוא השמוצניק הלז, אבל שווה את כל הדפיציטים.
א ל י ש ע

פינת חמד בנינה

אמרות כנף — הנכס החי היקר ביותר

אני מנסה לכתוב ולחשוב איזה מין אופי היה לאלישע ואני לא יכול להגדיר בשום אופן את זה. לעומת זאת הייתי יכול לומר איך הוא היה מגיב בכל מקרה.

אני חושב שבדרך כלל התגובות המיידיות של אלישע על דברים היו בהומור, לאחר מכן התיחסות רצינית. הוא נראה בעיני דמות מחייכת — אפשר היה להתבדח אתו כמעט תמיד.

תמיד היה מעניין לשמוע אותו; מה הוא אומר על מקרה זה או אחר שהיה מתרחש בעולם ולדעותיו היתה השפעה מכרעת עלי. לא פעם באתי משוכנע בכוון כלשהו ואחרי שיחה קצרה עם אלישע על הנושא הייתי משנה את דעתי.

את הבדיחות ואת ההומור שלו ניסיתי תמיד להעביר הלאה לחברי קבוצתי אך לא תמיד זה הלך, כי „המים ישר מן המעיין תמיד יותר טובים“.

מה שיותר לי מאלישע לבד מהזכרונות הן כמה אמרות כנף שעד היום אני מנסה לשרבב אותם לתוך השיחה. הם הנכס החי היקר ביותר שנשאר לי ממנו. לא רק לי — לכולנו, מלבד תמונות ומכתבים, שהשמחים שבהם לא ישוו לאימרה של אלישע הנאמרת במקום הנכון וגורמת לחיוכים.

א י ל ן

(קטע ממכתב)

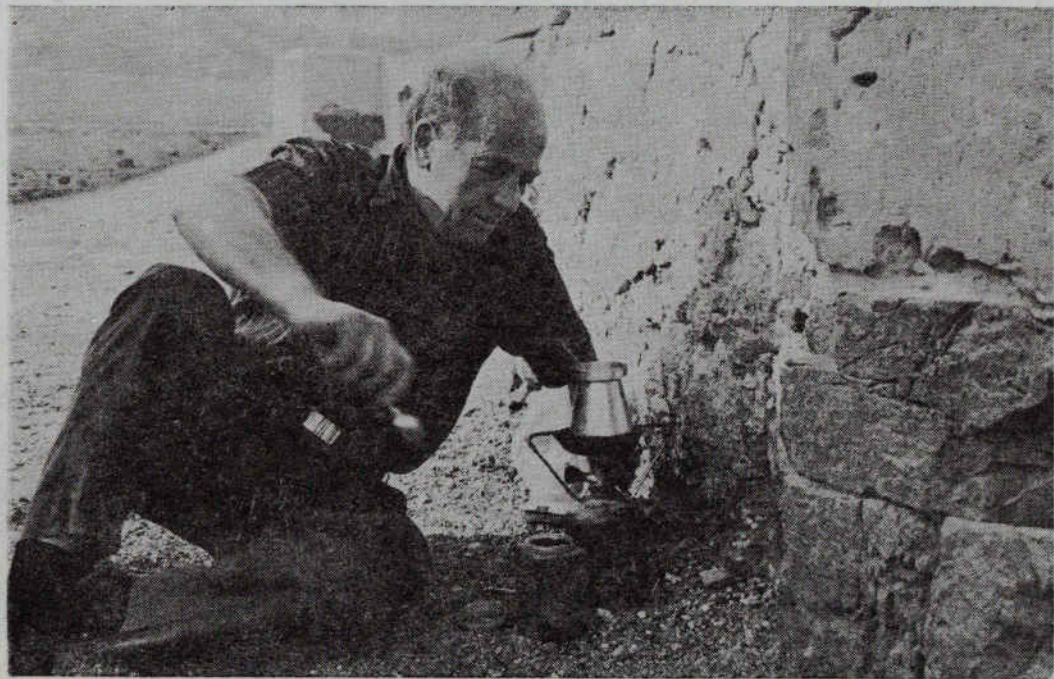

סוכת ארוחת ארבע

...אצלנו אין חדש, הקייץ נמשך כמו מסטיק ולא רוצה להגמר. יום יום שוחים בברכה אחרי העבודה, לפעמים אפילו בערב. כל כך נעים ויפה המקום.

הילדים גידלו אבטיחים ע"י המשתלה של טובה — והם מתוקים כדבש. כעת עונת בישול התירס, לפעמים עושים טיולים רומנטיים בכרם וממלאים את סלינו בענבים...

אלישע

בטיול בקיבוץ ח'סין
סוכ'א, 1970